

1. *Periodyzacja, tło historyczne i wpływ wydarzeń na literaturę.*

Epoka zamyka się w latach **1918-1939**.

Nazwa jest uwarunkowana historycznie, bo epoka umiejscowiła się pomiędzy dwoma wojnami światowymi

Jest to niezwykle ważny okres w historii polski, gdyż po 123 latach odzyskała ona niepodległość, a w wolnym i odrodzonym państwie zaczęła się rozwijać kultura i literatura

Dwudziestolecie międzywojenne dzieli się na dwa okresy:

- tzw. jasny – lata dwudzieste
- tzw. ciemny – lata trzydzieste

Nazwa epoki

W pierwszym okresie dominuje optymizm, radość, wiara w przyszłość, które spowodowane były przede wszystkim szczęściem z odzyskanej niepodległości. Wtedy też pojawia się najgłośniejsza grupa poetycka dwudziestolecia, Skamander, której twórcy proponują tematykę błądą, piszą do prostego człowieka i posługują się niskimi gatunkami. Kolejna grupa poetycka, Awangarda Krakowska, stawia na eksperyment literacki, fascynuje się wszystkim, co nowoczesne, burzy konwencje literackie i łamie zasady gatunkowe, opierając się na prowokacji literackiej. W prozie lat dwudziestych dominuje przede wszystkim polityka i rozważania nad kształtem politycznym nowego państwa.

Na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych dochodzi do kryzysu cywilizacji i kultury w całej Europie. Wzrasta stopniowo poczucie zagrożenia, niepewność jutra. Ową niepokój spowodowany był właściwie kryzysem ekonomicznym (1928-1932) oraz narodzinami i rozwojem państw totalitarnych. Polska stała się państwem szczególnie narażonym, co zresztą pokazała później II wojna światowa, ponieważ otoczona została przez dwa systemy: faszyzm i komunizm. Dlatego też w ciemnym okresie dwudziestolecia pojawiają się tendencje katastroficzne, poczucie kryzysu wartości. Taką postawę reprezentowały będą zwłaszcza dramaty Stanisława Ignacego Witkiewicza, poezja Józefa Czechowicza i Zagarystów, groteskowe wiersze Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, proza debiutującego wówczas Witolda Gombrowicza.

okres jasny (lata 20.)

okres ciemny (lata 30.)

Najważniejsze wydarzenia historyczne:

- 11.11.1918 - koniec I wojny światowej i odzyskanie niepodległości przez Polskę
- 30.12.1922 - utworzenie ZSRR
- 18.07.1925 - ukazała się książka Adolfa Hitlera – Mein Kampf
- 30.06.1934 - noc długich noży
- 9/10.11.1938 - kryształowa noc
- 01.09.1939 - rozpoczęcie kampanii wrześniowej
- 12.05.1926 - przewrót majowy

Zachodzące zmiany:

- kierunki artystyczne – przesycone teraz pesymizmem, oddawały niepokoje społeczeństwa
- literatura – rozwój powieści pacyfistycznej
- muzyka – położenie nacisku na walor brzmienia
- taniec – balet rosyjski Siergieja Diagilewa; nowy styl pełen ekspresji
- rozwój kina

2. *Główne prądy artystyczne (kubizm, ekspresjonizm, surrealizm, futurizm, dadaizm....)*

a) **Formizm:**

- oryginalny polski kierunek artystyczny
- obejmuje sztuki plastyczne i literaturę
- sprzeciw realizmowi i naturalizmowi
- skupianie się na strukturze, kompozycji i ujęciu tematu nie zaś na treściach przedstawienia
- główny teoretyk: Leon Chwistek – malarz, poeta i filozof, autor „teorii wielości rzeczywistości”

- w literaturze: Witkacy, Tytus Czyżewski
- plastyka: bracia Zbigniew i Andrzej Pronaszowie

b) Ekspresjonizm:

- wyrazistość i deformacja przedstawienia
- emocjonalność wyrazu - krzyk duszy
- linia falista, silne kontrasty barwne i kompozycyjne
- indywidualność artysty nie powinna skupiać się na interpretowaniu świata, ale na jego kreowaniu przez subiektywną wizję
- prekursorzy w malarstwie: Paula Gauguin, Edward Munch, Vincent van Gogh
- zapoczątkował rewolucje w malarstwie

c) Futuryzm:

- „Manifest futuryzmu” opublikowali 2 włoscy artyści: Filippo Marinetti i Umberto Boccioni – dopatrywali się największych wartości w nowoczesności (głównie cywilizacyjno – technicznej), a przeszłość i tradycję traktowali jako hamulec postępu
- akcentuje oryginalność formy wypowiedzi artystycznej
- postuluje odrzucenie tradycyjnej metaforyki na rzecz luźnych, skojarzeniowych związków między wyrażeniami językowymi, często opartych tylko na brzmieniach
- artyści zalecają stosowanie w utworach onomatopei oddających dźwięki współczesnego miasta
- zaskakujące pomysły tematyczne
- 3 x M
- odrzucanie reguły pisowni, a także gramatyki
- Bruno Jasieński, Aleksander Wat, Anatol Stern, Jerzy Jankowski

d) Dadaizm:

- początek: otwarcie klubu artystycznego Cabaret Voltaire
- twórca: Tristan Tzara
- nazwa nurtu pochodzi od wylosowanego ze słownika języka francuskiego „dada” – drewniana zabawka
- odrzucenie pojęcia dzieła sztuki jako wytworu geniuszu artysty, propozycja sztuki jako działalności spontanicznej, pozarozumowej, chaotycznej i przypadkowej
- postulowanie np. tworzenia wierszy ze słów losowanych z kapelusza
- przypadkowe skojarzenia, żart, pure nonsense
- koncepcja bezsensu, wyraża chaos rzeczywistości, odrzucenie tradycyjnych realistycznych form, pokazuje świat w sposób prymitywny infantylny, kolaż, żart, absurd
- Giocond Marcel Duchampa, Leonardo da Vinci, Max Ernst

e) Kubizm:

- negacja imitacyjnego przedstawienia rzeczywistości w sztuce
- deformacja obiektów, by ukazać pojęciowe sensory świata
- odrzucenie perspektywy i budowanie obrazu z przenikających się brył geometrycznych
- rzeźba afrykańska i tzw. sztuka pierwotna
- Pablo Picasso, Georges Braque

f) Surrealizm (nadrealizm)

- obejmuje sztuki plastyczne, literaturę i film
- swoje treści inspirowane z teorii psychoanalizy Freuda
- cel: ujawnienie tego, co ukryte w podświadomości, wyzwolenie wyobraźni
- kult wolności i sprzeciw wobec racjonalistycznej interpretacji rzeczywistości – wyrażają się przez odwołania do peotyki snu, niezwykłych skojarzeń w obrazowaniu, upodobnieniu do groteskowej transformacji świata i czarnego humoru
- nieliczenie się z zasadami logiki i kompozycji utworu
- propozycje tworzenia nawet za pomocą automatycznego zapisu skojarzeń
- literatura: Paula Eluard, James Joyce, Brunon Shulz
- malarstwo: Salvador Dali, Rene Magritte, Paul Delvaux

3. Filozofia epoki, psychoanaliza i jej wpływ na sztukę.

Główne nurty:

- **Egzystencjalizm** - nurt filozoficzny, choć uznawany za pesymistyczny dowód na kryzys wartości i niepokoju panujących w dwudziestowiecznej Europie wywodzi się tak naprawdę z wieku XIX; jest głęboko zakorzeniony w literaturze; filozofia ta jest bardzo niesystematyczna, nieuporządkowana, a zamiast

traktatów teoretycznych wyraża swoją myśl poprzez dzieła literackie; punktem wyjścia dla egzystencjalistów był punkt widzenia człowieka

Wyróżnia się dwa typy egzystencjalizmu:

- ateistyczny (przedstawiciele: Jean Paul Sartre i Albert Camus)

- ❖ człowiek pojawia się na świecie bez żadnego konkretnego celu; nie ma niczego, co uzasadniało by jego bytność;
- ❖ tragizm istnienia ludzkiego – konieczność wzięcia całkowitej odpowiedzialności za własne życie;
- ❖ istnienie jest niezwykle kruche i niepewne;
- ❖ człowiek odczuwa lęk przed życiem i przed śmiercią;
- ❖ jeden z głównych poglądów egzystencjalistów – życie to absurd;
- ❖ człowiek jest pozostawiony sam sobie, dlatego musi robić wszystko, by zabezpieczyć swoją własną egzystencję;
- ❖ człowiek może liczyć ani na innych ludzi, ani tym bardziej na Boga, ponieważ go nie ma;
- ❖ nie wierzą w żaden transcendentny byt;
- ❖ obecność innych ludzi jest tylko zagrożeniem dla jednostki, dlatego też wszyscy dążymy do zapanowania nad innymi;
- ❖ tragizm ludzki wyraża się również w egzystencjalnej idei nieograniczonej wolności - wolność totalna najwyczejniej nas przerasta i jest źródłem frustracji, ponieważ nie potrafimy się nią poprawnie posługiwać.
- ❖ ciągłe dokonywanie wyborów jest czynnością bardzo trudną, z którą na dobrą sprawę nikt nie jest w stanie sobie poradzić;
- ❖ obowiązkiem każdego człowieka jest bunt, czyli heroiczne tworzenie siebie w świecie porażonym przez absurd, tylko na drodze buntu jesteśmy w stanie zjednoczyć się z innymi, aby w ten sposób przezwyciężyć egoizm i osamotnienie

- teistyczny (przedstawiciele: Gabriel Marcel, który jako pierwszy użył pojęcia „egzystencjalizm” i Karl Jaspers):

- ❖ istnieje droga umożliwiająca przejście od absurdalnej egzystencji do egzystencji autentycznej; cel ten można osiągnąć dzięki dwóm wartościom – miłości i wierze

- **Pragmatyzm** – nurt, który powstał jako opozycja wobec racjonalizmu; jego głównym myślicielem był amerykański filozof, prekursor psychologii humanistycznej i fenomenologii William James, ale to jego przyjaciel Charles Peirce (wprowadził mnóstwo znaczących pojęć i terminów do matematyki, chemii, psychologii, statystyki, o filozofii już nie wspominając) jako pierwszy określił jego filozofię mianem pragmatyzmu; głównym założeniem był nacisk na przydatność, praktyczność prawdy
- **Fenomenologia** – za twórcę tego nurtu uznaje się matematyka i filozofa Niemca Edmunda Husserla - zamierzał zbudować system filozoficzny, który dzięki metodom naukowym byłby w stanie badać istotę przedmiotów, nie bacząc na ich psychologiczne czy historyczne uwarunkowania; odrzucał psychologizm i relatywizm, skupiając się wyłącznie na fenomenach
- **Katastrofizm** – nurt wywodził się bezpośrednio z wydarzeń historycznych; młode pokolenie wrażliwych ludzi, którzy przeżyli pierwszą wojnę światową, przez tę wielką traumę cechowało się pesymizmem; powrót do stanu rzeczy sprzed wojny okazał się dla nich niemożliwy; nie byli oni w stanie powrócić do dawnych norm moralnych i wartości; poczucie nadchodzącej katastrofy były dla nich niemal namacalne; upust tym przekonaniom dał niemiecki filozof Oswald Spengler, który w 1917 roku opublikował dzieło Zmierzch Zachodu

Spengler wysnuł w Zmierzchu Zachodu tezę o nadchodzącym... zmierzchu Zachodu; jego zdaniem zachodnioeuropejska cywilizacja zbytnio zniszczyła kulturę Starego Kontynentu; dostrzegał zagrożenie w społeczeństwach Azji i Ameryki, przekonując, iż wkrótce pozbawią one Europejczyków dominującej roli; jako dowód popierający swoją teorię przytoczył zdanie: los ginącego Rzymu powtarza się wielokrotnie - w ten sposób wyraził on ideę cyklicznego powrotu zjawisk historycznych.

Psychoanaliza Freuda:

- id, ego i superego – każdy z nas ma 3 sfery
 - ❖ **id** – podświadomość, potrzeby, popędy, instynkty, siła napędowa wszystkich działań, dąży do zaspokojenia potrzeb
 - ❖ **superego** – kodeks moralny, obyczajowy, każe zahamować pewne popędy, normy ustanowione przez społeczeństwo, kulturę
 - ❖ **ego** – świadomość, skorupy, maski, które przystosowują nas do życia w społeczeństwie, zachowujemy się inaczej niż byśmy chcieli

- histerie, kompleksy są wynikiem spychania w głąb nieświadomości naszych potrzeb i instynktów
- napięcie pomiędzy sferami – kompleksy – rodzą one nerwice; metodą na przezwyciężenie to wydobyć z wnętrza tych skrywanych treści
- Ludzkie działania są motywowane popędami, a najważniejszymi są popęd erotyczny i popęd śmierci
- Kompleks Edypa i Elektry - popęd erotyczny ujawnia się w dzieciństwie pragnieniem kontaktu z jednym rodzicem i chęcią wyeliminowania drugiego - traktowania go jako przeciwnika
- Dzieciństwo dominuje całe życie człowieka - doznane w tym okresie przeżycia rzutują na późniejsze postępowanie

Wpływ Freuda na życie Róży z „Cudzoziemki”

poczucie cudzoziemskości, wyobcowania, zepchnięcie popędu seksualnego w nieświadomość, małżeństwo z Adamem jako zemsta na Michale, mści się na mężu, surowa dla dzieci, skupienie na porażkach, histerie, teatralne zachowanie

4. Mistrz i Małgorzata – powieść o odpowiedzialności (totalitaryzm, kondycja artysty w systemie, uniwersalizm, tchórzostwo

Wątki w powieści - aż dwa ciągi narracyjne:

- moskiewski – panorama społeczna
- biblijny – Piłat – postać historyczna
- Mistrz i Małgorzata

Bezdomny:

- brak wykształcenia humanistycznego
- przestał pisać bo zdał sobie sprawę, że jego wierzenia nie są dobre (w szpitalu psychiatrycznym)
- o Kancie mówił, że powinien trafić na Syberię, na zesłanie
- chciał za wszelką cenę, aby tajemniczy cudzoziemiec został schwytany za śmierć Berlioza, przez co został wzięty za szaleńca
- nie jest z przekonania ateistą, tylko dlatego, że zostało mu to narzucone

Berlioz:

- produkt systemu
- urzędnik
- cenzor
- narzucał sposób interpretacji świata
- nie dopuszcza inne możliwości
- ostatecznie uświadomił sobie, że jego światopogląd nie do końca jest dobry, gdyż Woland mu to uświadomił

Problematyka I rozdziału: Diabeł demaskuje sowiecką rzeczywistość i uświadamia mieszkańcom, że nie można manipulować ludzką świadomością, bóg istnieje, że są zniewoleni, indoktrynowani, istnieje dobro i zło, które wcale nie pochodzi z zewnątrz, człowiek nie jest władcą swojego życia

Codzienne życie mieszkańców Moskwy oraz ich wzajemne relacje:

- totalna inwigilacja
- hierarchizacja społeczna/władzy
- strach przed władzą
- bieda, nędza, szarość, problemy mieszkaniowe
- profity tylko dla konformistów
- powszechna ateizacja
- sklepy za walutę dla zagranicznych gości
- fasadowość życia
- donosicielstwo
- cenzura
- państwo policyjne

Moskwa jako miasto totalitarne:

- życie w strachu
- inwigilacja
- donosy
- areszty
- fałszowanie dowodów
- zsyłki
- cenzura

Kreacje Świata przedstawionego – podobieństwa:

- dyktatura
- despotyczna władza
- strach przed władzą
- niemożność samodzielnej decyzji
- konformizm
- oportunizm
- wzajemne zastraszanie
- hipokryzja
- uległość
- dbałość o siebie kosztem innych
- nieufność
- szpiegostwo

Podobieństwa między bohaterami wątku moskiewskim i biblijnym:

a) Piłat i Mistrz

- ❖ obaj stchórzyli
- ❖ nie mieli siły i wyparli się własnych poglądów, zaprzeczali sami sobie
- ❖ brak odwagi

b) Jezua i Mistrz

- ❖ obaj cierpieli przez swoje poglądy
- ❖ niewinni
- ❖ prześladowani przez władze

c) Mateusz i Małgorzata

- ❖ wyrzekli się siebie i swojego szczęścia na rzecz innych

d) Juda i Mogarycz

- ❖ zdrada dla korzyści materialnych

Piłatyzm – tchórzostwo, uległość wobec władzy mimo wewnętrznej niezgody na jej posunięcia, to podporządkowanie się panującym regułom, nawet jeśli narzucają porządek moralny. Stawianie kariery nad wartości etyczne.

Pokuta i kara: wyrzuty sumienia, kare człowiek wymierza sam sobie, największym strażnikiem sumienia jest sam człowiek

Jak wygląda kondycja artysty w systemie totalitarnym?

Jak jest	Jak powinno być
Obowiązuje cenzura, narzucony terror, Massolit – biurokratyczna o korupcyjna maszyna, Nieuzasadniona krytyka, strach, presja ze strony Systemu, narzucenie tematu, tłamszenie Indywidualizmu, brak możliwości rozwoju, Człowiek się nie liczy, odrzucenie niepasujących Do systemu, alienacja	Wolność twórcza, możliwość wyboru, szansa Zaistnienia, wolność wyznania, uczciwość, Poczucie bezpieczeństwa, poczucie godności

Dlaczego nie jest tak jak powinno być?

bo Rosja to państwo totalitarne, nie liczą się prawa jednostki, ludzie są zniewoleni strachem, wybitne jednostki są tłamszone

Wniosek:

Taka sytuacja nie sprzyja artyście, nie pozwala na swobodne rozwijanie talentu. Rozpaczliwie broniąc swojej godności artysta skazuje się na samotność, nędzę i często wybiera śmierć. Mistrz żyje w świecie pełnym zła, niesprawiedliwości, dlatego szuka ucieczki pisząc o Piłacie (całkowicie sprzeczne z cenzurą). Bułhakow przedstawia realia Moskwy lat 30 w sposób groteskowy, posługując się karykaturą i tym samym obnaża absurdalną rzeczywistość państwa totalitarnego.

5. *Pomiędzy bytem i niebytem – poetyka i poezja Bolesława Leśmiana*

Bolesław Leśmian – poeta metafizyczny, nie można go wpisać w żaden styl bo stworzył własny - styl leśmianowski, opisuje życie na granicy jawy i snu, nazywa rzeczy nienazywalne, tworzy neologizmy, które noszą nazwę - leśmianizmy. Według niego poeta to człowiek pierwotny, a Bóg to siła nadrzędna, sprawcza

Cechy twórczości Leśmiana;

- Punktem wyjścia do samodzielnych rozważań Leśmiana uczynił egzystencjalizm i filozofię Nietzschego
- Jego twórczość to kontynuacja symbolizmu z elementami bergsonizmu - człowiek musi do czegoś dążyć, kieruje nim pęd Życia
- Poeta jest człowiekiem pierwotnym, to rewelator – odkrywa coś na nowo, stosuje grę słów, tworzy neologizmy, a poezja to mowa pierwotna
- Porusza tematy dot Życia człowieka, jego egzystencji, dramatu istnienia
- Fascynuje go logika baśni - jej językiem odpowiada na filozoficzne pytania
- Bada tajemnice istnienia, nicości, kondycję człowieka
- Ludowość jego poezji (ballady) wynika z przekonania o pierwotności natury
- Baśniowość wykorzystuje do ukazania tematów egzystencjalnych

Cechy wspólne z twórczością romantyczną

1. założenie, że istnieją inne światy
2. bohaterowie mają jakieś mankamenty - kaleki, garbusy
3. nawiązanie do tradycji ludowej
4. Wykorzystanie rodzaj romantycznych - ballady
5. Twórczość porusza metafizykę

Gombrowicz i Leśmian - cechy wspólne;

- A. tworzą własne wyrazy - neologizmy
- B. przedstawiają zniekształcone, nierealistyczne światy - odchodzenie od realizmu
- C. używają groteski
- D. nadają wyrazom nowego znaczenia
- E. nadają nowy wymiar rzeczywistości
- F. Łączą istnienie dwóch światów - sennego i prawdziwego

6. Pytania o sens istnienia w poezji Bolesława Leśmiana

Leśmian porusza tematykę baśniową aby przybliżyć tematy egzystencjalne, metafizyczne, prowadzi dywagacje nt człowieka czy sensu istnienia

A. Piła

- bohaterowie – kobieta (tytułowa piła, ponętna, ostra, szuka ofiary, oferuje rozkosz, proponuje mężczyźnie miłość fizyczną, niszczy parobka) mężczyzna (parobek, gardzi innymi, obiecuje niesamowite doznania, jest pewny siebie – rozpad osobowości)
- Utwór o zmysłowej ale destrukcyjnej miłości - jest to uczucie paradoksalne – powoduje jednocześnie cierpienie i rozkosz
- Kobieta ukazana jako femme fatale – przynosi mężczyźnie cierpienie i zgubę
- Brak podmiotu lirycznego
- Jest to erotyk, który opowiada o pół-bytach - piła coś między kobietą a rzeczą
- Utwór jest też balladą - gatunek synkretyczny – cechy (ma narratora, żartobliwa forma narracji, w sposób ludowy opowiada o chłopskich wierzeniach)

B. Dusiołek

- Utwór stara się odpowiedzieć na pytanie skąd zło --- ballada sugeruje, że stworzył je Bóg i ma do niego o to pretensje
- Bohaterem jest Bajdała - wędrowny opowiadacz, biedny, ale żyje w pięknym świecie
- Podczas snu zostaje zaatakowany przez Dusiołka - mara koszmar
- Ma pretensje do szkapy i woła - tylko nie do siebie
- Utwór ukazuje, że świat jest pełen kontrastów
- Leśmianizm - potworzyć - stworzyć potwora
- Pozornie błaha opowieść o Bajdale i jego towarzyszach stwarza pytania o sens i absurd ludzkiego istnienia; jak to możliwe, że w tak doskonałym świecie stworzonym przez tak wielką doskonałość jest miejsce na zło, brzydotę i kalectwo. Zadaje pytania o istotę i pochodzenie zła i ewidentnie słysząc pretensję do Boga – jak w Wielkiej Improwizacji
- Widać wpływ ludowych podań

C. Dziewczyna

- Utwór trójwymiarowy, stylizowany na baśń
- Opowiada o 12 braciach którzy rozbijają mur, bo chcą uwolnić uwięzioną za nim dziewczynę.
- Dziewczyna to piękno, delikatność, miłość i tajemnica
- W utworze dziewczyna = sens Życia, jego poszukiwanie, nie można ufać zmysłom, one nas oszukują, nigdy nie da się poznać tajemnicy
- Życie to ciągłe dążenie do poznania sensu Życia, tajemnicy
- Pojawia się motyw pustki metafizycznej, próżni budzącej w człowieku egzystencjalny lęk
- Ballada "Dziewczyna" jest utworem który można interpretować na wielu płaszczynach. Głos dziewczyny można rozumieć jako symbol marzeń, sensu Życia, istoty bytu - czegoś nieuchwytnego. Człowiek od dawno poszukiwał odpowiedzi na te metafizyczne pytania, ale na szczęście dla niego nigdy ich nie uzyskano. Utwór pokazuje jak wygląda świat pozbawiony marzeń, niepewności - paradoksalnie to one czynią Życie pełniejszym. Prawda i poznanie są nieosiągalne. Ostatnie 2 wersy - "I była zgroza nagłych cisz. I była próżnia w całym niebie! A ty z tej próżni czemu drwisz kiedy ta próżnia nie drwi z ciebie?" - ukazuje że niewiara jest najgorszą obelgą, nikt nie wie co jest prawdą a co iluzją być może to człowiek jest przedmiotem drwin

D. Malinowym chruśniaku

- Erotyk opisujący pierwsze doznania miłosne
- Bohaterami są chłopak i dziewczyna zbierający maliny --- stopniowo zbliżają się do siebie
- Utwór zmysłowy w którym przyroda jest równorzędnym bohaterem
- Miłość ukazana w subtelny i dyskretny sposób - autor udowadnia swoją wrażliwość

7. Poezja wobec codzienności i tradycji – twórczość skamandrytów

Skamander – grupa poetów skupionych wokół czasopisma "Skamander" wychodzącego w Warszawie w latach 1920-27 i 1935-39. Grupa kształtowała się w latach 1916- 1919 i wywodzi się grupy pikadorczyków - spotkania organizowane w kawiarni pod Pikadorem

Artyści: Julian Tuwim, Jan Lechoń, Antoni Słonimski, Kazimierz Wierzyński, Jarosław Iwaszkiewicz

Satelita: Maria Pawlikowska Jasnorzewska

Wzór: Leopold Staff

Założenia: pora skończyć z martyrologią i wiecznymi zaduszkami, programowa bezprogramowość

Poezja powinna być radosna, głosić apoteozę młodości i wiosny, artysta wyraża swoje myśli bezpośrednio,

Program:

- Prawo do swobody i niechęć do patosu
- Poeta ma być rzemieślnikiem uczciwie pracującym a nie nadludzką istotą
- Młodość jest głównym tematem i siłą twórczą
- Cechy poezji – poetyka codzienności, stosowanie potocznego języka, humor i absurd, świadome nawiązywanie do dziedzictwa kulturalnego, witalizm i urbanizacja
- bohaterem jest zwykły człowiek z tłumu
- zaprzeczenie tradycji - „zrucam z ramion płaszcz Konrada” „Wiosną niechaj wiosnę a nie Polskę zobaczę” - koniec z martyrologią
- Ukazanie codzienności

8. Hurraoptymizm i katastrofizm w poezji XX-lecia...

Katastrofizm – przekonanie o kryzysowym, schyłkowym charakterze cywilizacji i jej nieuchronnej zagładzie. Według katastrofistów unicestwienie będzie spowodowane albo przyczynami wewnętrznymi (kryzysem kultury i gospodarki) albo zewnętrznymi (inwazją systemu totalitarnego). Katastrofizm był wyrażany w sposób symboliczny - nawiązujący do obrazowania apokaliptycznego lub ekspresjonistycznego, groteskowego czy surrealistycznego

Józef Czechowicz – poeta awangardowy, jego śmierć przypomina sytuację z wiersza Żal:

- **Rok powstania – 1938**
- Stanowi wizję nadchodzącej apokalipsy, podmiot liryczny przewiduje tragiczne wydarzenia, które wydarzą się w najbliższej przyszłości.

- Podmiot liryczny - dojrzały mężczyzna, świadomy tego gdzie żyje - liryka bezpośrednia
- Jaskółka - zapowiedź zmian i katastrofy – symbol krążących samolotów i bombowców
- Nawiązanie do Apokalipsy św. Jana
- Człowiek został porównany do zwierzęcia - dehumanizacja
- Brak znaków interpunkcyjnych
- Nawiązania do antysemityzmu
- Ostatnia strofa – klamra – pokazuje że historia zatacza koło
- Podmiot liryczny jest rozżalony bezmyślnością ludzkości, która nie wyciągnęła wniosków z I Wojny Światowej i zmierza w stronę kolejnej tragedii.
- Ostatnia strofa jest **próbą przewidzenia przyszłości**. Podmiot liryczny przenosi się w czasy powojenne, obserwuje zniszczony świat. Próbuje ostrzec przyszłe pokolenia, które powinny uczyć się z losów swoich przodków. Jeżeli potomni nie wyciągną wniosków, historia się powtórzy, dojdzie do kolejnych wojen

huraoptymizm, hurraoptymizm - przesadny, głośno wyrażany optymizm wynikający z radości spowodowanej odzyskaniem niepodległości

Można go dostrzec w początkowej twórczości Skamandrytów
Huraoptymizm został pominięty w Przedwiośniu S. Żeromskiego

Kazimierz Wierzyński - "Zielono mam w głowie"

Podmiot w utworze opisuje siebie i swoje uczucia. Od początku wiersza dostrzec można, że osoba mówiąca w wierszu posiada doskonały nastrój – za sprawą środków stylistycznych chce podzielić się nim z czytelnikiem. Pierwszy wers stanowi specyficzny opis przemyśleń osoby mówiącej w utworze. Używając sformułowania „zielono mam w głowie” podkreśla swój stan emocjonalny. Dla podkreślenia swoich emocji podmiot liryczny dodaje „i fiołki w niej rosną”. Podmiot liryczny prezentuje się jako osoba młoda duchem.

Obecne w wersie pierwszym fiołki miały dostać posadzone w umyśle podmiotu lirycznego za czasów jego młodości. Klomby rozumieć należy jako specjalną przestrzeń służącą do sadzenia kwiatów. Tym samym na poczucie radości zostało przeznaczone specjalne miejsce – od młodych lat podmiotu lirycznego do chwili formułowania swoich myśli w utworze znajdowały się tam, a obecne emocje wyzwoliły możliwość ich ponownego przywołania.

W kolejnych dwóch podmiot liryczny opisuje korelację jego nastroju z otaczającą go naturą:

Pod słońcem co dało mi duszę błękitną i które mi świeci bez trosk i zachodu.

Zarówno wzmianka o słońcu jak i metafora „dusza błękitna” odnoszą się do poetyckiej wizji pogodnego nieba. Słońce, które opisuje osoba mówiąca w wierszu świeci nieustannie – z tego też powodu niebo jest czyste, nie spowijają go żadne chmury ani troski. Z wersów można dowiedzieć się również, że nie zachodzi. Im dłużej będzie trwał dobry humor podmiotu lirycznego, tym dłużej dostrzeże on świat jako bezpieczny, spokojny i radosny.

Druga strofa opisuje nie tylko stosunek podmiotu lirycznego do otaczającego go świata, ale również do innych ludzi:

***Rozdaję wokół mój uśmiech, bukiety
rozdaję wokół i jestem radosną
wichurą zachwytu i szczęścia poety
co zamiast człowiekiem powinien być wiosną!***

Podmiot liryczny chce dzielić się z innymi ludźmi swoją radością. Stara się obdarować nią wszystkie napotkane osoby. Bardziej szczegółowo niż w strofie poprzedniej opisuje swoją postać. Nazywa się „wichurą zachwytu” i „wichurą szczęścia poety”. Swoją radość odnosi więc nie tylko do entuzjazmu szczęśliwego człowieka, ale również do entuzjazmu poety w czasie tworzenia. Oba epitety dotyczą emocji poety, które związane są z poczuciem stabilizacji, bezpieczeństwa i beztrioski. Łączą się więc z pierwszym wersem utworu, w którym podmiot liryczny deklaruował, że „ma zielono w głowie”.

Ostatni wers utworu również łączy się z wersem pierwszym. Gdy podmiot liryczny stwierdza, że powinien być określany nie człowiekiem – a wiosną, pozostaje w tematyce, którą wplótł do utworu od samego początku. Skojarzenia związane ze słońcem, zielenią, bukietem, wichurą czy kwiatami związane są bezpośrednio z wiosną. Dzięki tej metaforze poeta stworzył równocześnie opis uczuć, opis emocji, którymi chce się podzielić z innymi ludźmi, ale także szczegółowy, poetycki opis wiosny. Podmiot liryczny deklaruje, że nie musi martwić się o przyszłość ani troszczyć o swoje losy. Może więc powrócić do młodości i cieszyć się chwilą. Warstwa znaczeniowa utworu skupiona jest na kolorze zielonym – związanym z wiosną. Kolor zielony w wielu przypadkach oznacza odrodzenie i dojrzenie: poczucie tych zjawisk towarzyszy podmiotowi lirycznemu – czuje nagły przypływ energii, młodzieńczą radość i nadzieję.

9. Poetyka Skamandra na przykładzie poznanych twórców

Julian Tuwim

„Bal w Operze” 1936r.

- Pamflet - utwór publicystyczny lub literacki, nierzadko anonimowy, zmierzający do zdemaskowania, ośmieszenia i poniżenia osoby, środowiska społecznego, instytucji. Posługuje się ekspresywną retoryką, przejawianiami w sformułowaniach, elementami satyrycznymi.
- Czasy sanacji, obraz epoki
- „Bal w operze” bowiem obrachunkiem ze światem. Krytykuje elity rządzące (sanację) oraz szerzej – całe społeczeństwo
- Bal pułkowników; akcja: gmach Opery, na ulicach, obrzeżach miasta, w kosmosie
- Ludzie nie widzą zbliżającej się katastrofy (która się spełni), wykorzystują władzę, by wzmacniać swój autorytet. Hiperbolizacja poskreśla grzech pychy tych ludzi. Uczestnicy balu to istoty odczłowieczone, to tłum, podniecona masa (arystokracja, wojsko, burżuazja, politycy). Pysze tych ludzi towarzyszy grzech rozpusty, który przewija się niemal przez cały poemat
- W niebie też jest chaos – niebiosy bawią się tym co jest na ziemi, igrają z losem
- Mussolini, Bolesław Piasecki
- Część III: taneczny występ Sataneli

Babilońska swacha - dawna nazwa kobiety zachęcającej do nierządu; babilońska, gdyż starożytny Babilon słynął z orgii seksualnych; Lewiatan - legendarnego biblijnego potwora morskiego - symbol zła.

- Część IV konsumpcjonizm
- Część V: Obecność tajniaków, dziennikarzy - totalna inwigilacja. Proceder znamienny dla Polski okresu międzywojennego
- części VII - kolumna wozów wywozi za miasto nieczystości.
- Humorystyczne nazwy ulic: Św. Tekli, fikcyjnego proroka Ezdrasza, Dziewic, Łukasza z Błażewic - przytyk pod adresem ówczesnego kleru.
- groteskowe słowo „IDEOLO” - w obecnym mu świecie ideały zastąpione zostają przez wytarte slogany. Poprzez parodię ujawnia bezsens, pustkę, w jakiej działają ludzie. „Ideolo” staje się w poemacie niemalże bohaterem – wyraz ten robi na balu karierę. I tak też jedyną ambicją większości uczestników balu jest awans społeczny.
- Część XI: parodia oficjalnej publicystyki sanacyjnej. Propaganda stosowała romantyczną frazeologię stąd cytaty: „Nad poziomy” – z „Ody do młodości”; „czerep rubaszny” i „paw narodów” z „Grobu Agamemnona” Słowackiego
- Wszyscy uczestnicy są porwani do piekła
- Poetyka ekspresjonizmu (np. Zjawiska astronomiczne, hiperbola, wulgaryzmy), katastroficzny obraz, satyra społeczno – polityczna, groteska

„Mieszkańcy”

Tytuł wiersza sugeruje, że będzie odnosił się do **zbiorowości miejskiej**. P. liryczny to obserwator opisywanych zdarzeń oraz osoba świadoma otoczenia, od którego ewidentnie się odcina. Przedstawia krytyczne spojrzenie na sytuację i zachowanie mieszczaństwa, co podkreślają liczne epitety i ironiczny wydźwięk utworu.

Rodzaj i typ liryki: pośrednia, opisowa.

Już pierwsza strofa wprowadza czytelnika w **nastrój grozy**. Mieszczenie przedstawieni są jako **ludzie zaniedbani**. Panuje wśród nich **marazm**. Wypuszczają z siebie tysiące słów, ale nic konkretnego z nich nie wynika. Działają niczym zaprogramowane osoby **powielając schematy**. Każdego dnia **rutynowo egzystują**. Stwarzają tylko **pozory osób poważnych i światłych**. Obecne jest w nich przeświadczenie o tym, że cały świat już poznali, przez co **nie dokładają starań w kierunku samorozwoju**. Ich **światopogląd jest zawężony**, a rzeczywistość poznają w sposób wycinkowy, pozbawiony refleksji. Wchłaniają podane im informacje. **Łatwo nimi manipulować**, ponieważ nie poddają w wątpliwość napływających wiadomości. Najwyższą wartość stanowią dobra materialne, a chorobliwą trwogę wzbudza myśl o niedostatku lub niewygodzie. **Dobytek traktują jako coś świętego**, napawa ich dumą. Nie zastanawiają się nad duchowością. **Ich modlitwy zawierają tylko prośby o łaskę**.

„Do prostego człowieka”

Manifest antywojenny, utwór pacyfistyczny naszpikowany postawą obywatelską

Liryka apelu, zwrotu do adresata - bezpośrednie zwroty w 2 os. 1. Pój.: „przyjacielu”, „mój bliźni”, „wiedz”, „twoja jest krew” i nacechowane impesywnie wykrzyknienia: „Rznij karabinem w bruk ulicy” - **odezwa do narodu**

Język prosty, potoczny – ma trafić do prostego człowieka

Obnaża machinę wojennej propagandy: odwoływanie się do tradycji narodowych, poczucia tożsamości z przodkami, wzniosłe opowieści o bohaterach, nieracjonalne a uczuciowe argumenty, uciekanie się do uczuć religijnych

Gdy wyjdzie biskup, pastor, rabin/pobłogosławić twój karabin,/bo mu sam Pan Bóg szepnął z nieba,/że za ojczyznę bić się trzeba/Kiedy rozścierwi się, rozchami/wrzask liter z pierwszych stron dzienników/a stado dzikich bab kwiatami/obrzucać zacznie Żołnierzyków.

Każda wojna jest zła, służy wyłącznie korzyściom warstw posiadających – walki toczą się o **tereny**, gdzie znaleziono **surowce** naturalne (nafta z ziemi sikkla), o **korzyści handlarzy bronią** lub o **umowy gospodarcze** (upatrzyły tłuste szuje/cło jakieś wyższe na bawełnę). Powołując się na ojczyznę, Boga i honor **starają się skłonić do walki prostego człowieka, by pozyskać mięso armatnie**. To chłop i robotnik musi ofiarowywać swoją krew za ideały, które tak naprawdę nie są jego.

Utwór zamierza otworzyć oczy na manipulację, której poddawany jest prosty człowiek.

„Wiosna”

- Parodia dytyrambu
- Wiosna - płodność
- Artysta obserwatorem rzeczywistości, opis rzeczywistości, a nie duchowość
- Zezwierzęcenie (mieszkanie w norach) - animalizacja człowieka. Jego zachowanie wynika z sytuacji i to ona nim rządzi
- Uprzedmiotowanie kobiet
- Ambiwalentny stosunek do tłumu; instynktowny i bierny tłum
- Miejsce upadku moralnego
- Hurraoptymizm, a z drugiej strony degrengolada i dehumanizacja

“Do krytyków”

- manifest światopoglądowy Skamandrytów
- rola poezji w niepodległej ojczyźnie (uwolnienie się od wszelkich ograniczeń, dowolność tematyki i form, uwolnienie się od tematyki narodowo-wyzwoleńczej)
- stanowi pochwałę zwykłego, codziennego życia w kraju wolnym od wojny
- pochwałę witalizmu i młodości
- opozycja młody (podmiot liryczny) – starzy (krytycy)
- elan vital - wola życia (Henri Bergson) przejawia się w utworze przez dynamizm, realistyczne oddanie przejażdżki tramwajem. Podmiot liryczny zachwyca się codziennością, fascynują go miejskie krajobrazy, czerpie z nich poetyckie natchnienie. Poeta poznaje otoczenie wszystkimi zmysłami, chłonie dźwięki, kolory i zapachy.
- kolokwialnie wyrażony entuzjazm “wesolo w czubie i w piętach”. Poeta sięgając do języka potocznego przeciwstawia się niejako subtelnej poetyce modernizmu.
- Personifikacje przyrody, wykrzyknienia, instrumentacja głoskowa, apostrofa

Antoni Słonimski

„Czarna wiosna”.

Jan Lechoń

“Herostrates”

- dyskusja z romantyczną tradycją literacko-filozoficzną
- Cel: przewartościowanie narodowych świętości i stworzenie nowych, odpowiednich do nowej sytuacji Polski, która odzyskała niepodległość
- Lechoń nawoływał do odcięcia się od polskiej martyrologicznej, napuszonej, wyidealizowanej historii, romantycznego nacjonalizmu i ksenofobii oraz zerwanie z mitami i mesjanizmem narodowym na rzecz zwrócenia się ku teraźniejszości i naturze, ponieważ tylko ona – według niego. – dawała szansę na otrząśnięcie się z powojennych wspomnień oraz na przetrwanie toczącej się walki o władzę i wpływy w II Rzeczypospolitej. Formułując tym samym nową rolę poety, który miał zaprzestać poezji tyrtejskiej.
- Losy Polaków na emigracji
- Papuga – powtarzanie mody, naśladowanie (nawiązanie do Słowackiego “Grób Agamemnona”)
- W cierniowej koronie – martyrologia

Jarosław Iwaszkiewicz

“Kochankowie z Marony”

Kazimierz Wierzyński

“Zielono mam w głowie”

(Maria Pawlikowska-Jasnorzewska) /lużno związana ze Skamandrem/

“Miłość”

Podmiotem lirycznym jest kobieta porzucona, która cierpi z powodu miłości. Całość można określić wyznaniem, ukazującym, czym dla p. lirycznego jest życie pozbawione miłości. Partner dla kobiety był wszystkim. Rozstanie oddziaływało na nią w wielu aspektach i na wielu płaszczyznach życia. Miesiąc był czasem żałoby, lecz okazuje się, że można żyć “bez powietrza”, a więc możliwym jest funkcjonowanie bez ukochanego, co wcześniej wydawało się nie do osiągnięcia.

“Ofelia”

Ofelia - wysłana do klasztoru przez Hamleta, topi się; dylemat; niespełniona miłość przyrównana do śmierci fizycznej. Wiersz stanowi próbę namówienia samej siebie, aby wreszcie uwierzyć w bolesną prawdę.

“Barwy Narodowe”

pamiętka; należy spłacać dług, lecz nie doprowadzić do powtórzenia historii

“Listy”

ostateczność dokonywanych wyborów; intensywność ludzkich doznań miłosnych, a także ich przemijanie pełne gniewu.

“La precieuse”

„La précieuse” z francuskiego oznacza bardzo wykwinną (aż do przesady) damę. Przedstawia los kobiet pozbawionych perspektywy i możliwości rozwoju skupionych tylko na doczesności. Zawiera dylemat, nad tym co czynić, gdy ten czas mija, gdy będzie trzeba wziąć sprawy w swoje ręce. Zadane z nutką kpiny pytanie “I jakżeż ty zrobisz krok w nieskończoność?” niesie w sobie jednak bardzo poważne treści, jest pytaniem o charakterze egzystencjalnym. Okazuje się bowiem, że nawet największa elegantka będzie kiedyś musiała pomyśleć o sprawach ostatecznych.

“Talerz z Kopenhagi”

Fizyczność - powierzchowne postrzeganie

“Amory”

Początki relacji, niepewność, namiętność

“Wciąż rozmyślasz”

Kobieta porzucona, świadoma i pogodzona z tym faktem. Mężczyzna jest nieobecny. Deklaracje nie idą w parze z rzeczywistością.

10. i 11. Mit i rzeczywistość w Przedwiośniu Żeromskiego - geneza, problematyka, tytuł, ostatnia scena. Z pozycji outsidera - Cezary Baryka i jego wybory.

Przedwiośnie - to czas zapowiadający wiosnę, odrodzenie, wyjście z szarych czasów zimy, budzenie się Polski do życia po wielu latach zaboru, dopiero rozpoczyna się droga do odbudowy kraju, potrzeba napraw i reform - przedwiośnie niepodległości

Kontekst historyczny - koniec I wojny światowej - 1918 - odzyskanie niepodległości.

Problematyka: społeczno - polityczna i psychologiczno - inicjacyjna

1. Społeczno - polityczna

Stanowi refleksję nad młodą polską państwowością. Pisarz dostrzega w rzeczywistości początku lat 20. poważne niedoskonałości i wskazuje na istniejące zagrożenia dla nowo powstałej demokracji. Na przykładzie losów Cezarego Baryki Żeromski **konfrontuje idealne marzenie o Polsce z jej realnym obliczem**. Bohater jako człowiek dorastający poza krajem, obarczony doświadczeniem rewolucji październikowej, przyjeżdża do Warszawy pełen najwspanialszych wyobrażeń o cywilizacji szklanych domów. Tymczasem zastaje **zacofanie, ubóstwo i skrajną niesprawiedliwość społeczną**. Ludziom znajdującym się u władzy, jak Szymon Gajowiec, trudno odmówić patriotyzmu, jednak ich program działania jest zbyt opieszale. Powzięte reformy, zwłaszcza ustawa agrarna nie przynoszą oczekiwanych rezultatów. W kraju szaleje bezrobocie, drożyzna i spekulacja. **Społeczeństwo jest skrajnie rozwarstwione**: z jednej strony zamożne ziemiaństwo stanowiące relikwiny porządku feudalnego, z drugiej wiejska i miejska biedota żyjąca w warunkach uwłaczających ludzkiej godności.

Baryka, podobnie zatem jak wielu przedstawicieli jego pokolenia **pragnie wielkiej zmiany**. W rozmowie z Gajowcem Cezary mówi wyraźnie: „Polsce potrzeba na gwałt wielkiej idei”. Tymczasem nieudolne rządy nie mają nic do zaproponowania młodym, ambitnym ludziom. W takich warunkach rodzą się nastroje radykalne, pojawia się widmo rewolucji, przed którą ostrzega Żeromski w ostatniej scenie powieści.

2. Psychologiczno inicjacyjna

Utwór przedstawia szeroko rozumiane dojrzewanie głównego bohatera. Chodzi tu zatem o **dojrzewanie biologiczne, inicjację erotyczną, ale też dojrzewanie intelektualne, duchowe i społeczne**. Baryka wychowany w dostatnim, kochającym domu, nagle zostaje wrzucony w bezwzględny rzeczywistość rewolucji. Obserwacja ludobójstwa, śmierć rodziców, a następnie konfrontacja marzeń o Polsce z jej realnym kształtem stanowią główne etapy inicjacji Cezarego. Bohater uczy się myśleć o świecie samodzielnie, dorasta do prawdziwej miłości, a także dojrzewa do bycia Polakiem. **Inicjacja głównego bohatera to zatem powolne kształtowanie się tożsamości psycho-społecznej, ale również narodowej.**

Mit szklanych domów - Do dziś w języku polskim wyrażenie „szklane domy” oznacza coś nierealnego, mrzonkę, wytwór fantazji. Szklane domy były symbolem nadziei i marzeń Seweryna Baryki o wolnej i rozwijającej się Polsce. Po wielu latach niewoli, Polacy pragnęli, by ich odrodzona ojczyzna była idealna, by dzięki postępowi technicznemu szybko się rozwijała i bogaciła.

Ostatnia scena:

Przedstawia ona głównego bohatera – Cezarego Barykę, **kroczącego z manifestantami, pod rękę z Lulkiem, ale zaraz po tym, jak policja ukazuje się przed tłumem, Cezary wychodzi przed manifestantów.**

Scena ta ma charakter wyraźnie niejednoznaczny, czyni powieść utworem otwartym. Odłączenie od manifestującego tłumu może symbolizować niezgodę z ideałami rewolucji. Należy jednak pamiętać, że ta scena została poprzedzona innym istotnym wydarzeniem.

Oto młody rewolucjonista spotyka swoją **dawną kochankę** – burżujkę i wyznaje, że byłby gotów rozpętać rewolucję, by dostać w swoje ręce jej obecnego męża. To bardzo wiele mówi nam o motywacjach Cezarego – jego czyny nie są wynikiem przemyśleń, przyjęcia bądź odrzucenia postulatów którejs z stron, ale stanowią **skutek spiętrzających się emocji.**

Ostatnia scena może więc być wyrazem obaw autora o los młodego pokolenia, które ze względów emocjonalnych łatwo przyjmie ideologię bolszewików za swoją. Przecież rewolucja jest o wiele właściwsza młodym niż ewolucja.

Jest to forma ostrzeżenia - nie zostawiajcie polaków bez inicjatywy, nie rozdzielajcie ich.

Warto zwrócić jednak uwagę na jego strój: „**lejbik żołnierski i czapka żołnierska**” z czasów służby Cezarego w wojnie polsko-bolszewickiej narzucają czytelnikowi wyobrażenie o Baryce jako wojowniku o wolność i niepodległość ojczyzny. Czyli z **jednej strony sympatyzuje z komunistami (prowadzenie manifestacji robotniczej), a z drugiej z narodowcami (podkreślanie udziału w wojnie polsko-bolszewickiej).** Możemy zatem powiedzieć, że w poszukiwaniu najlepszej drogi dla siebie i ojczyzny Baryka był rozdarty pomiędzy dwie dominujące koncepcje Polski. **Jest to jego osobisty bunt przeciwko nierównościom, niesprawiedliwości i zbyt wolnym przemianom.**

Trzy koncepcje dot. zjednoczenia Polski

Lulek	Szklane domy	Gajowiec
Marks, walka klas, zniesienie granic, rewolucja, przywództwo proletariatu, internacjonalizm, zniszczenie burżuazji, antysocjalizm, antynarodowociowiec, władza klasy robotniczej, równość klas społecznych	Rewolucja ma opierać się na rozwoju technologicznym, na budowie od nowa, ludzie mają jednoczyć się na drodze do wspólnego celu, wyrazem bogactwa jest zdrowie, które ma być fundamentem, spokój zadowolenie, sprawiedliwość, fabryka ma stanowić kooperatywną własność pracowników, artystów i techników, idea spółdzielczości, droga rozwoju technicznego, utopia dla polskiej rzeczywistości	Reforma monetarna, agrarna, legalista, chciał zmiany przy pomocy legalnych metod, powolne reformy, wielka rola edukacji, wzmocnienie granic, propozycja systematycznych reform w wielu dziedzinach życia, ważne jest utrzymanie granic, wzmocnienie wojska

Cezary jako:

Etap	Cezary jako...
Synuś	Otoczony miłością i dobrobytem, dobra zawsze obecna matka, ojciec wyznaczający granice, później postawił rodzinę na szali z ideologią

Rewolucjonista	Uległ grupie rówieśniczej, udało mu się zweryfikować poglądy ale nie do końca je określił
Kochanek	Flirtuje z Karoliną, czym wzbudza zazdrość Wandy, szaleńczo zakochany w zaręczonej Laurze, nie interesuje się uczuciami Wandy i Karoliny, bardzo cierpi z wyboru Laury, śmierć Karoliny jakby go nie obchodziła
Polak patriota	Na początku nie podoba mu się Warszawa, jest zaskoczony, że Polacy nie ulegają rewolucji i tkwią w swojej mentalności, ratuje Hipolita i zostaje zaproszony do Nawłoci, jest zaskoczony przywiązaniem chłopów do panów, sam wstydzi się, że chłopcy się przed nim kłaniają

Inicjacje Baryki:

- kochany syn bez zmartwień o przyszłość
- po wyjeździe ojca buntuje się przeciwko porządkowi, który panował w domu, staje się młodym rewolucjonistą komunistycznym
- Po przyjeździe do Nawłoci poznaje Laurę, która wprowadza go w etap kochanka
- W Nawłoci poznaje piękną wieś, zażywa patriotyzmu

Postać Cezarego Baryki nie jest łatwa do oceny, wiele w nim sprzeczności i niekonsekwencji. Jako dziecko w wielu momentach wydawał się niewdzięczny. Podczas pobytu w Nawłoci zachowuje się w sposób wręcz odrażający, trudno mu wybaczyć jego bezdusznosc i zaślepienie. Jako „ideolog” jest dociekliwy, ale brak mu spokoju, stonowania, umiejętności pójścia na kompromis. Jeżeli Czaruszczyk wzbudza sympatię czytelnika, to swoim zacięciem i siłą woli, która pozwoliła mu przetrwać najgorsze chwile. Jednak wydaje się, że postać ta wywołuje ambiwalentne uczucia, czytelnik wciąż zmuszany jest do sprzeciwu wobec zachowań bohatera i to jest chyba największa jego wartość. Ten młody zapaleniec sprawia, że trzeba zacząć myśleć, podjąć trud refleksji nad różnymi ważnymi zagadnieniami, by móc z nim polemizować.

12. Gdzie szukać prawdy o człowieku? Rozważania o postawie moralnej Zenona Ziembiewicza

Zenon Ziembiewicz - próba psychologicznej oceny postaci.

1. Od romansu do rozkazu strzelania – prezentacja czynów.

Opuszczenie chorej Adeli, uwiedzenie Justyny, stosunek do rodziców, wykorzystanie Elżbiety, zakłamywanie rzeczywistości na „Niwy”, świadome uleganie manipulacji Czechlińskiego, podporządkowanie dla korzyści majątkowych Tczewskim, nepotyzm, rozkaz strzelania

2. Kariera Zenona Z.

Zenon przyjmuje posadę w redakcji czasopisma "Niwa", którego redaktorem głównym jest starosta Czechliński
Prezydent – marionetka, nie potrafi zarządzać, zapobiegać wydarzeniom, nie bierze odpowiedzialności

3. Ocena postępowania.

Ocena postępowania bohatera jest niejednoznaczna, ponieważ widać rozbieżność między intencjami a realizacją planów, często wybiera mniejsze zło, czuje się winny, nienawidzi się za to, że jest jak ojciec. Bardzo często jest samotny, próbuje brać odpowiedzialność za swoje czyny, ale to za mało by móc spojrzeć sobie w lustro

4. Wnioski.

Zenon perspektywa wewnętrzna	Zenon perspektywa zewnętrzna
Myślał, że racja jest jego, twierdził, że ma zasady, związek z Justyną jest czymś co da się wytłumaczyć, myśli, że ma zasady moralne, wszystko to co robi jest moralne, zasadne	Ocena wyglądu jest zróżnicowana jedni myślą - „męczyzna o twarzy przyjemnej i rasowej inni „ o twarzy jezuickiej”, człowiek przyzwoity, o nowoczesnych poglądach, romans z protegowaną własnej żony, współczucie społeczne

Dzieciństwo Zenona:

- Spędził w Boleborzy
- Syn zarządcy majątku Tczewskich
- Wzorowy uczeń, utrzymuje się sam z udzielania korepetycji
- Studiuje nauki społeczne w Paryżu

- Zatrudnia się jako młody dziennikarz w piśmie „Niwa”
- Jako dziecko zafascynowany pochodzeniem ojca, poczuciem wyższości
- Marzy o karierze naukowej
- Zaczyna zauważać że to co kiedyś było powodem do dumy wcale nie jest mu do niczego potrzebne
- Praca w redakcji – przyniosła mu dużo satysfakcji, ale równocześnie złamała mu kręgosłup moralny, pisał na zamówienie co umożliwiło mu kontynuację studiów
- Niby wyróżniający się publicysta ale równocześnie przekroczył barierę w spinaniu się po trupach do kariery
- Jako redaktor niwy zrobił błyskotliwą karierę ale rozczarował się tą pracę potraktował pracę jako sposób na spłatę długu
- Jako prezydent miasta wydawał się młody, ambitny, chciał stworzyć baraki dla bezrobotnych itd. była masa chęci ale później stał się odpowiedzialny za kryzys ekonomiczny i wydanie rozkazu na strzelanie i padł ofiarą brukowych pism bo oblanie kwasem, traktowanie władzy jako sposób na problemy społeczne nie wyszły mu na dobre, ucieczka przed robotnikami – musiał ulec manipulacji jeśli chciał wspinać się po kolejnych stopniach kariery

Na Ziembiewicza można spojrzeć z perspektywy wewnętrznej i zewnętrznej jego losy są przykładem trudnego awansu społecznego, a jego błyskotliwa kariera syna zubożalego szlachcica zdaje się być ostrzeżeniem przed przekraczaniem kolejnych granic moralnych, przekroczenie po raz pierwszy to równia pochyła, Ziembiewicz jako prezydent miasta nie zrealizował swojego programu społecznego a jako mężczyzna nie potrafił uporządkować swojego życia intymnego, decyzje przez niego podejmowane przez bohatera świadczą o tym że jest konformistą, który nieustannie oszukiwał samego siebie usprawiedliwiając swoje decyzje. Podporządkował swoje życie karierze co ostatecznie doprowadziło go do katastrofy

Nowatorstwo formalne Granicy:

Wiadomy jest koniec książki - inwersja czasowa (retrospekcja) po to aby odciągnąć czytelnika od samej fabuły , koniec kariery Ziembiewicza, (Retrospekcja – inwersja czasowa - ukształtowanie fabuły naruszające porządek chronologicznych zdarzeń. Zastosowano po to aby odciągnąć uwagę od fabuły a zwrócić na motywacje bohaterów)

Redaktor naczelny w XX - leciu – chłopiec do bicia można było wytoczyć proces nie właścicielowi tylko redaktorowi naczelnemu i to on w razie czego szedł do więzienia, Ziembiewicz nie zrobił kariery - kozioł ofiarny, chłopiec do bicia

Kompleks boleborzański:

Jako młody chłopak szczerze nienawidził obłudy i fałszu panujących w rodzinnym domu. Nie akceptował, a wręcz potępiał ojca, który był bardzo skory do romansowania z wieloma młodymi kobietami. Oburzała go również postawa matki, która się na to wszystko godziła i aprobowała zachowanie niewiernego męża. Zenon ostro sprzeciwiając się takiej postawie postanowił, że jego życie będzie zdecydowanie inne, że nie będzie zachowywał się jak jego ojciec.

Okazało się jednak, że wraz z przejściem okresu młodzieńczego przeszedł również bunt i chęć zmiany. Kiedy tylko Zenon rozpoczął dorosłe życie, okazało się, że w praktyce, mimo wcześniejszych postanowień, nie potrafił wyzbyć się zachowań ojca i pohamować swoich instynktów. W rezultacie, powielając schemat boleborzański popełnił dokładnie te same błędy co jego rodzic. Zdradzał swoją żonę Elżbietę z Justyną, po czym zwierzał się jej ze wszystkiego, żądając przebaczenia. Oczekiwał od Elżbiety dokładnie tej samej tolerancji i przyzwolenia na swoje zachowanie, jakiej jego ojciec wymagał od matki.

13. Wyjaśnij sens tytułu powieści Z. Nałkowskiej „Granica”

Świat uwikłany w granicę:

1. Granica moralna – dotyczy kwestii odpowiedzialności i odporności - chodzi o odpowiedzialność za swoje czyny i drugiego człowieka w wymiarze jednostkowym i publiczną, odporność – pokusa kariery za wszelką cenę, Zenon nieodporny na pokusy tego świata

a) poglądy na temat moralności

Zenon Ziembiewicz	Elżbieta Biecka
-------------------	-----------------

Twierdzi, że kryteria oceny moralnej są względne, że moralność jest wytworem określonego społeczeństwa, służą do oszukiwania siebie i zwłaszcza innych, dla niego ten wrodzony instynkt moralny nie jest tożsamy z powszechnie przyjętymi prawami społecznymi np praca w „Niwie”, romans z Justyną potraktował jako przygodę, nie wziął odpowiedzialności za ciężę za Justynę, zrezygnował z ideałów przekonani bo ważniejszy był dla niego awans społeczny

Twierdziła że te kryteria oceny moralnej są niezmiennie, bezwzględne, miernik wartości – miernik wartości człowieka, współczucie do mieszkańców piwnicy kolichowskiej, próby pomocy, pomagała justynie, na związku matki spoglądała niechętnie, stosunek krytyczny miała jej za złe że ją zostawiła, podziwiała matkę za jej urodę, elżbieta jako żona prezydenta współczuła robotnikom, niechętnie przebywała z elitami, co robi jej mąż, nie lubiła jego nowej roli, czuła obrzydzenie do elit

2. Granica społeczna - podział na stany,

Obraz społeczeństwa polskiego.

Arystokracja – Tczewscy (bogacze, decydenci, mają w swoich rękach fortunę i niesamowita władzę, mają wpływ na to co było zamieszczane w Niwie, "trzęsą" cała okolica

Zubożała szlachta - Czechlińscy (należało do niego pismo, bogatszy niż Ziembiewicz, starosta), Ziembiewicz

Mieszczanstwo (dają pracę albo ją wykonują) - Kolichowska jako właścicielka kamienicy, właściciele sklepów - Toruciński i Chązowicz, urzędnicy, robotnicy i bezrobotni – Marian Chąsba, Borbocki, Bogutowa stara, Władziowa, Michalina, Jasia Gołąbska, ci co mieszkali w piwnicy - biedota

Kamienica – hierarchizacja społeczeństwo

Elżbieta o kamienicy „to co dla jednych jest podłogą, dla innych jest sufitem” to co dla jednych strefą profanum dla drugich sacrum

Bariery i uzależnienia społeczne, konwenanse obyczajowe.

Różnice między arystokracją i ziemiaństwem

Bariery nie są do pokonania

Nie każdy może awansować - trzeba było mieć odpowiedni zestaw cech, aby awansować

Rozmowa na imieninach Kolichowskiej o służących - muszą trzymać się wyznaczonych granic, mają wykonywać swoje obowiązki i nic więcej, traktowane jako osoby tylko do wysługiwania - jeśli np. zaszyły w ciężę stawały się nieużyteczne i zostawały zwalniane

3. Granica filozoficzna – czy jest możliwość poznania samego siebie, do konca nie można poznać, można częściowo poznać poprzez opinie swoją i innych,

Kategoria prawdy jako elementu światopoglądowego wpisanego w fikcję literacką.

Ontologia - dział filozofii starający się badać strukturę rzeczywistości i zajmujący się problematyką związaną z pojęciami bytu, istoty, istnienia i jego sposobów, przedmiotu i jego własności, przyczynowości, czasu, przestrzeni, konieczności i możliwości.

Co jest istotą człowieczeństwa, wolność wyboru, rola jednostki w społeczeństwie, kim jest człowiek czy możliwe jest poznanie:

Książd Czerlon: uważa, że kosmos jest tajemnicą, zrozumienie cierpienia, śmierci, niesprawiedliwości losu to tajemnica, bezradność ludzkiego pojmowania wobec tego co w świecie nieznane, losy świata nie mogą być przewidziane przez człowieka, musi on zaufać Bogu, granica między poznaniem a tajemnicą są nieprzekraczalne, nie czyni mówią o człowieku, człowiek staje się bogatszy duchowo przez własne doświadczenia za co może być wdzięczny Bogu, człowiek powinien być pokorny i oddany w stosunku do Boga, postawa chrześcijańska, zarzuca Karolowi, że nie rozumie tajemnic duchowych egzystencji, człowieka należy poszukiwać w grzechu, istota człowieczeństwa jest to na co nie ma odpowiedzi, poszukiwanie człowieka podczas cierpienia, w Bogu, przedstawiciel ontologii teologicznej, człowieka należy poszukiwać w Bogu, o życiu człowieka decyduje Bóg

Karol Wąbrowski: „słabością człowieka są wymiary”, „masa imponuje człowiekowi”, człowiek jest słaby, mały na tle świata, ma poczucie małości, człowiek nie może do końca sam siebie poznać, świat jest możliwy do pojęcia przez ludzki rozum – postawa materialistyczna, wierzy w możliwość ludzkiego rozumu, kosmos – ogrom, materia neguje sens bytu człowieka, człowiek czuje osaczenie przez niepojętą materię, istota społeczeństwa - optymizm i nieskończona możliwość poznania świata, ontologia materialistyczna, człowiek stanowi sam o sobie, czyni mówią o człowieku

„Nie czyni mówią, czym jesteśmy. Nie można człowieka sądzić z czynów. Ważnym jest niepokój towarzyszący uczynom naszym. I cierpienie. I strach...”

4. Granica psychologiczna – subiektywnie i obiektywnie istniejąca rzeczywistość

14. Witkiewiczowska teoria czystej formy i jej realizacja w szewcach. Szewcy Witkiewicza jako dramat o „zbydlęceniu człowieka”.

Czysta forma - Sztuka ma wywołać wstrząs estetyczny, nie ma zachwycać, ma oburzać, wyrwać z nie myślenia, ze zbydlęcenia. Ma charakter kreacyjny i antyrealistyczny, zakłada rezygnację z prawdopodobieństwa na rzecz zachwyty formą, rezygnuje ze związków przyczynowo skutkowych i zastępuje je deformacją.

Sztuka nie może być utylitarna, ma być prowokacją, nie chodzi o treść a o formę, zrywa z logiką, pięknem i artyzmem.

CHODZI O PROWOKACJĘ INTELEKTUALNĄ

Czysta forma to efekt kryzysu religii i sztuki na rzecz unifikacji, zaniku indywidualności, osobowości.

Sztuka ma być obszarem przeżyć metafizycznych tzn. doświadczyć wstrząsu, olśnienia, pierwotnego zadziwienia.

- Zaburzenie przyczynowo-skutkowego ciągu wydarzeń. Nie ma tu akcji w tradycyjnym sensie.
- Imiona bohaterów stanowią świadomą prowokację intelektualną.
- W didaskaliach znajdujemy charakterystycznie ukształtowane opisy wyglądu zewnętrznego (np. „niebieskie jak guziki od majtek oczy”)
- Język bohaterów dramatu jest dziwny – charakteryzuje się zmieszaniami języka naukowego z gwarą, licznymi neologizmami itp. Ponadto postacie zamieniają się stylami mowy (Księżna czasami klnie niczym szewc)
- Liczne zabiegi hiperbolizacji i groteski. Dramat pełen jest nieprawdopodobnych zdarzeń (Scurvy staje się psem, Sajetan biega z siekierą w głowie itd.). Świat jest kompletnie zdeformowany.

15. Szewcy jako dramat o „zbydlęceniu człowieka”.

Szewcy to Witkiewiczowska wizja katastroficzna rozwoju społeczeństwa.

Zapowiada upadek społeczeństwa.

Księżna jest przykładem jak ludzie dla władzy potrafili frymarzyć swoją godnością, burżuazja idzie na układ Tracimy godność, stajemy się amorficzną masą, zatraciliśmy całe człowieczeństwo wchodząc w romanse z różnymi rodzajami władzy.

Ludzie cały czas się mieszają, bezideowa bydlęca masa bez przekonań, człowiek musi mieć jasno wskazane idee, ale nie możemy dla korzyści i konformizmu dać ich sobie narzucić

unifikacja totalitaryzm

Tylko człowiek natreszczony i świadomy jest w stanie wytrwać proces lepienia przez cwanych populistów i system totalitarny.

Na podstawie wielu bohaterów autor pokazuje różne odmiany zbydlęcenia i zepsucia człowieka:

- Czeladnicy - bezrefleksyjność, bezideowość, brak własnego zdania, liczą się tylko przyjemności
- Księżna - liczy się tylko jej seksapil, całkowicie przepadła w kokietowaniu i własnej erotyce, wszystko może przez nią zdobyć, co można porównać do społeczeństwa - poprzez stosunki seksualne da się wszystko załatwić
- Dygnitarze - pozbawieni indywidualności co pokazują ich nazwiska - jest to zwiastun świata, gdzie wszyscy ludzie są tacy sami, nie ma indywidualności, wszystko jest zautomatyzowane, nie ma głębszych odczuć

W świecie ginie kultura, religia, filozofia, etyka i moralność

Dramat porusza problem zagrożenia unifikacją, kulturą masową, boi się egalitaryzmu - równości, że ludzie staną się tacy sami.

16. Gombrowiczowska kategoria formy i jej odzwierciedlenie w Ferdydurke

Czym jest forma? - ograniczenie, rodzaj zniewolenia, ograniczenie człowieka przez zasady i konwenanse życia społecznego, rodzaj maski, ale czasem zniewolenia człowieka przez różne środowiska lub jednostki, narzucany jest określony schemat

zachowania, pozę i to nie do końca zawsze odpowiada człowiekowi, gdy jest zmuszony przyjąć formę to próbuje przed nią uciec, a jednocześnie potrzebuje jej bo nie może być amorficzny, forma potrzebna do kontaktów międzyludzkich, dotyczy wszystkich obszarów życia - kultury, etyki itd., jest stwarzana i może być negowana lub przyjmowana, Józio próbuje ją odrzucić nie może znieść że ktoś narzuca mu sposób bycia, forma coś sztuczne, nieautentyczne

Józio jest bohaterem który próbuje się wyzwolić ale ciągle wpada w nowe formy, szkołą upupia go narzuca mu formę ucznia, u młodziaków walczy z formą młodzieńca starodawnego zakochanego w pensjonarce, u młodziaków w formę infantrylnego siostrzeńca, zosia przyprawia mu gębę porywacza, życie to wieczna ucieczka przed kolejnymi formami

Nie można uciec przed formą przypadek Józia - co mu narzuca i dlaczego nie może się jej pozbyć, popada w różne inne formy, nie ma ucieczki przed gębą - geba to część formy, narzucona obca forma którą narzucają nam inni, doprawić komuś gębę – narzucić mu swój sposób myślenia o nim, „Nie ma ucieczki przed gębą, jak tylko w inną gębę, a przed człowiekiem schronić się można jedynie w objęcia innego człowieka. Przed pupą zaś w ogóle nie ma ucieczki”.

W powieści ukazane są 3 światy: szkoła forma ucznia i belfra, Młodziakowie, Bolimowo te światy narzucają określone zachowania Józio próbuje uciec od zniewolenia ale mu się to nie udaje, u Młodziaków styka się nowoczesnością z mieszczaństwem, zmiatanie problemów pod dywan, dulszczyzna – pozorna moralność, która nakazuje nie opowiadać, bolimowo – formy zderzają się zasady z chamstwem

1 część – forma ucznia i belfra, antypatyczni, boja się dyrektora nie zależy im żeby nauczyć uczniów samodzielnego myślenia zależy im aby zrealizować materiał nie dopuszczają cudzych sądów ale nie uwalniają swoich, uczeń infantrylny, leniwy, cały czas usprawiedliwienia, interesuje ich wszystko tylko co związane jest z pseudo dorosłością, szkoła w wydaniu Gombrowicza ukazana jako forma, symboliczna forma upupienia, uczy idiotyzmów naukowych, schematyzm, skostnienie, infantrylizacja uczniów, zakazuje samodzielnego myślenia, kształtuje bierność, tradycyjna, forma ucznia i belfra wyrażona jest nie tylko w wyglądzie ale w słownictwie jak i zachowaniu, zdrobnienia, upupianie,

Rzucenie liściku - służy zamknięciu młodzieży w dziecięcej formie, bunt kontrolowany

Szkoła - zabija indywidualność, naiwność kontra uświadomienie uczniów

gwałt przez uszy - próba zmiany kogoś poglądów, został uświadomiony na przerwach uczniowie inni niż wobec nauczycieli, wewnątrznie podzieleni chłopcy próbują dokonać gwałtu na świadomości swoich kolegów,

pojedynek na miny – pokazali prawdziwą twarz, pokazali, że są niejednoznaczni, przybieranie innej pozy w zależności od sytuacji, symbol przybierania różnych poz twarzy w zależności od sytuacji

Gęba - narzucona obca forma, ale może to być także prostactwo

Pupa – infantrylność, upupiać – potraktować kogoś jako kogoś o niższych możliwościach intelektualnych, poniżyć

Łydka – nowoczesność i młodość

Obce gęby - zapoznali się z kogoś poglądami myślą inaczej

Parobek – forma pierwotności, naturalności, Walek nie był czystą formą bo miał formę narzuconą przez wujostwo, nie buntował się przeciwko biciu bo tak został wychowany, walka między chłopami a panami forma rozbita przez miętusa, runął świat hierarchiczny, świat obłapienia szukania koligacji rodzinnych, prowokacja wynikająca z zachowania gościa Józef formie ulegał miętus w wyniku swojej prowokacji rozбивa formę

17. Poetyckość i awangardowość Ferdydurke W. Gombrowicza

Powieść awangardowa to gatunek literacki, który narodził się w XX stuleciu. Jego główną cechą było zerwanie z modelem powieści realistycznej, a więc odejście od wiernego odbijania rzeczywistości w stronę nieskrępowanej wyobraźni autora, licznych dygresji, fantastycznych konwencji. W historii polskiej literatury jedną z najważniejszych utworów awangardowych jest „Ferdydurke” Witolda Gombrowicza. Cechy awangardy w „Ferdydurke”:

- **Fabula** - przedstawione w powieści wydarzenia następują w porządku chronologicznym oraz przyczynowo - skutkowym, lecz poszczególne epizody są przepełnione groteską i absurdem. Przykładem może być posłanie Józia do szkoły. Trzydziestoletni mężczyzna staje się nagle szóstoklasistą, a inni uczniowie nie dostrzegają różnicy wieku.
- **Kompozycja dzieła** - poszczególne epizody, a więc pobyt w szkole, domu Młodziaków, Bolimowie, podzielone są dwoma zupełnie niezwiązanymi opowiadaniem, czyli „Filidorem dzieckiem podszytym” i „Filibertem dzieckiem

podszycym". Włączając te fragmenty w dzieło, autor wtrąca liczne dygresje i luźne przemyślenia (podobieństwo z poematem dygresyjnym).

- **Narracja** - w partiach tekstu dotyczących Józia to właśnie on pełni rolę narratora, opowiadając świat ze swojej perspektywy (dziwnej, niejednoznacznej), która łączy się ze spojrzeniem autora (nie sposób przecież odseparować Józia od samego twórcy). Inaczej wygląda sytuacja w „Filidorze...” i „Filibercie...”, gdzie narracja jest trzecioosobowa. Warto zwrócić uwagę, że w toku narracji czytelnik nie otrzymuje żadnych informacji na temat stanów psychicznych i przeżyć bohaterów (jedynie Józio określa te występujące u niego). Jest to więc narracja behawioralna.
- **Groteska:**

Cechy groteski a „Ferdydurke”:

Cecha	Ferdydurke
Fantastyka	pojedynek na miny
Świat nie poddaje się logicznej interpretacji	30 latek w szkole, chłopci szczekają, żebrak z gałązką w ustach, poszukiwanie gęby
Komizm z tragizmem	bójka u młodziaków, gwałt przez uszy, samobójstwo syfona
Prowokacyjne nastawienie wobec zdroworozsądkowej wizji świata	pupa, matki stojące, 30 latek w szkole, rzucanie listów
Parodia	opis dworku parodią Soplicowa
Inwencja słowna	pupa, łydka, gęba, zbelfrzyć, sam tytuł - Ferdydurke

Efekt satyryczny:

Szkoła - wpajanie utartych schematów, pokazanie nauczycieli w sposób karykaturalny - zabieg wyolbrzymienia, hiperbola, karykatura, parodia

Dom Młodziaków - zabieg parodii, wyolbrzymienie, karykaturalni rodzice

Dworek – starali się żyć na wysokim poziomie ale tylko pozornie – efekt satyryczny uzyskany poprzez karykaturę, wyolbrzymienie, parodie

Groteskowość „Ferdydurke” - wizja świata w "krzywym zwierciadle", ukazywanie rzeczywistości w sposób karykaturalny, komiczny, absurdalny, świat powieści nie podlega logicznej interpretacji, inwencja słowna: pupa, łydka, gęba, sytuacje jak np. Odstrzelanie części ciała w pojedynku filidorów, 30 – latek w szkole, pojedynek na gęby, bratanie się z parobkami, sam tytuł jest nowym słowem

Język powieści - autor posługuje się wieloma neologizmami i pojęciami symbolicznymi (np. pupa), które koncentrują uwagę czytelnika nie tyle na konkretnej rzeczywistości, co wokół pewnych pojęć i zagadnień filozoficznych.

„Ferdydurke” Gombrowicza jest więc powieścią awangardową, która znacznie odbiega od wzorców wypracowanych przez literaturę realizmu. Opowiedziana w niej historia zdaje się mieć charakter pretekstowy, skłaniający do refleksji nad otaczającym światem, formą, relacjami międzyludzkimi itp.

18. Omów cechy poezji Awangardy Krakowskiej i II awangardy na przykładzie twórczości Juliana Przybosa i Czechowicza.

AWANGARDA

- nie jest utylitarna, a elitarna
- minimum słów, maksimum treści
- Nurt, który akcentuje nowoczesność
- Opozycja do kierunków tradycyjnych
- Cywilizacja, miasta, urbanizacja
- Nowatorstwo, przełamywanie murów, wyłom z tradycyjnego podejścia do sztuki
- Kultura popularna (komercjalizacja)
- Postęp technologiczny (industrializacja)
- W malarstwie: np. Surrealizm (Salvador Dali), ekspresjonizm, kubizm (Picasso);

- Witkacy (Władysław Ignacy Witkiewicz) np. "Kuszenie Św. Antoniego" i jego **koncepcja Czystej Formy** (dzieło doprowadza do estetycznego wstrząsu, który prowadzi do przeżycia metafizycznego. Osiąga się dzięki nierealistycznemu przedstawieniu, łączącemu najróżniejsze skojarzenia i koncepcje, ale tworzącemu zaskakującą jakość działającą na odbiorcę. Prekursorka dla teatru absurdu)
- Podr. Str. 120-125 spoko wyjaśnione i można pooglądać obrazy :)

Awangarda Krakowska

- Tadeusz Peiper - główny teoretyk i twórca programu; manifest „Miasto. Masa. Maszyna”
- Julian Przyboś
- Hasło: „Minimum słów, maksimum treści”
- 3xM (miasto, masa, maszyna)
- “poezja nie mówi o uczuciach, ale obrazuje je”
- poezja to intelektualna praca + dbałość o konstrukcję obrazu
- Poeta wykrzyknikiem miasta, kocha miasto
- Kult nowoczesności
- Spiętrzona metafora - środek wyrażania i tworzenia nowej, poetyckiej rzeczywistości

“Z Tatr” J. Przyboś

- Tytuł: kontekst tradycji poezji tatrzańskiej (Asnyk, Tetmajer), jednak wiersz Przybosia nie realizuje dokładnie zasad poezji pejzażowej (np. tytuł “Z Tatr” brzmi jak tytuł reportażu, który zdaje relację z jakiegoś wydarzenia i skupia się na wspinaczkę i reakcji podmiotu zamiast samej poetyckiej transpozycji pejzażu)
- Motto – jest ważne, jest pewną perspektywą
- “to” - anafora – dynamizuje oraz, oddziela obrazy poetyckie
- “gromobicie ciszy” (tak ogromna cisza, że aż brzęczy w uszach), “niewybuchły huk” (zawieszenie) - oksymoron
- Elementy sytuacji wyznania, zwrotu do adresatki (tatarniczki), elementy liryki sytuacyjnej
- Krajobraz górski i rozgrywający się w jego tle dramatyczny wypadek ukazany został z jednego punktu widzenia, ale przez dwie osoby. Spojrzenie podmiotu mówiącego jest jednocześnie spojrzeniem samej tatarniczki, która zawisła na „obrywie głazu”. Dzieje się tak dzięki pełnej identyfikacji podmiotu z bohaterką, dzięki umiejętności wczucia się w jej sytuację. W efekcie podmiot mówiący potrafi wyobrazić sobie grozę sytuacji i spojrzeć na nią oczyma tatarniczki.
- Chce uchwycić moment spadania; Cisza po śmierci i upadku
- Odrzucenie reguł poezji tradycyjnej: 6 strof o nieregularnym kształcie, zróżnicowanie długości wersów
- Spiętrzenie metafor - kondensacja znaczeń i maksymalna skrótowość. Mimo iż wiersz dotyczy określonego wydarzenia, nie zawiera żadnych elementów epickich, fabularnych, jest bardzo oszczędny i powściągliwy w sposobie wypowiedzi. Tradycyjna opisowość zastąpiona przez ciąg wieloznacznych metafor.

“Na kołach” J. Przyboś

- Słowo klucz “koło” w różnych znaczeniach
- Świat się przesuwa a człowiek stoi w miejscu
- Stacje ruszają z miejsca – zmiana perspektywy
- “Kable wiją ramionami u wyłomu” - metafora tramwaju
- Miasto się rusza, jest żywe
- Kolistość, cykliczność, nadmiar
- Zasadami wiersza są **dynamizm, precyzja, wyrafinowanie kompozycyjne oraz urbanizacja przestrzeni**. W miejskim krajobrazie poeta dostrzega przede wszystkim **ruch, elementy architektury, ale też robotników**, którzy „zarobiony dzień niosą na plecach”. Pośpiech wpisany w miejską przestrzeń miesza się z ludzkim zmęczeniem. **Miasto podlega wyraźnej animacji, a nawet antropomorfizacji:** „turkot zajeżdża”, „stacje ruszyły”, „Trotuar staje z jezdnią do biegu”
- Liczne metafory

Druga Awangarda

- w latach 30. XX wieku
- Najważniejsza wśród nich - awangarda lubelska – 1927-1939. Najwybitniejszym przedstawicielem **Józef Czechowicz**.
- liryka **wizjonerska, katastroficzna** z istotnym wpływem ekspresjonizmu.
- wiersze **emocjonalne** (pozbawione rygoru zwięzłości i prostoty – II Awangarda kwestionowała postulatory Tadeusza Peipera)
- wiersze **pesymistyczne** (nie odnajdziemy w nich witalności czy afirmacji Życia, widocznych w twórczości Skamandrytów czy Awangardzistów Krakowskich. Ich tematem jest najczęściej katastroficzna wizja końca cywilizacji)
- założenia poezji Czechowicza:
 - ❖ „Poezja jest muzyką”.
 - ❖ Tematem poezji mogą być skojarzenia, sen, psychiczne wrażenia człowieka.

- ❖ Poezja powinna głosić postulatory moralne.
- ❖ Poezja powinna wracać do tradycji swoją tematyką.

“Żal” J. Czechowicz

19. PARABOLICZNOŚĆ PROCESU

Tak jest również w przypadku "Procesu", które wielu literaturoznawców uważa za powieść paraboliczną. Co możemy rozumieć przez takie stwierdzenie? Tak jest również w przypadku "Procesu" Franza Kafki, gdzie pod płaszczykiem opisywanych zdarzeń i postaci kryje się ich głębsze, metaforyczne, paraboliczne znaczenie. Biorąc pod uwagę to, co już powiedzieliśmy na temat paraboli oraz znając treść utworu Kafki stwierdzić możemy, że czytając taki utwór dużą uwagę musimy przywiązywać nie tyle do samych wydarzeń, do ich warstwy powierzchniowej, ale raczej do głębszego sensu, który kryje w sobie utwór. To sensy zawarte "w głębi" opowiadanej historii są najważniejsze.

Wielu uważa, i jest to chyba najbardziej rozpowszechniona interpretacja, że Józef K. jest modelem

1. Józef K. to człowiek zbiurokratyzowany, zagniatany przez wielką maszynę urzędniczą, uwięziony, nie może się przeciwstawić, nie może się zwrócić o pomoc, bo wszystko jest przesiąknięte wszechogarniającą władzą – taka interpretacja jest słuszna, bo sam Kafka był urzędnikiem i bardzo dobrze znał mechanizmy władzy.

2. Natomiast paraboliczność utworu wskazuje nam na drugą interpretację – “metafizyczną”. Losy Józefa K. mogą być, także ogólną refleksją na temat pozycji człowieka w świecie, życia, egzystencjalnego bytowania. W tej interpretacji Józef K. jest **everymanem** – każdym. Człowiek pochwycony w procesy, działania, nie ma na to wpływu, jest zależny od górujących nad nim praw takich jak życie, czy śmierć. Życie Józefa jest więc “byciem ku śmierci”. Człowiek nie może uciec od swojego wyroku, a na samym końcu drogi dochodzi do wniosku, że jest samotny i nigdy nie żył. Józef K. próbuje walczyć o siebie, szukać wyjaśnień, jednak nie dochodzi do żadnego celu. Ból istnienia towarzyszy każdemu bytowi w jego Procesie Życia.

3. Proces to też zapis pewnego procesu psychologicznego, który uświadamia człowiekowi pewne prawa rządzące światem. Bohater przeżywa rodzaj buntu, chce znaleźć odpowiedź, szuka tych, którzy wydali na niego wyrok. Druga gaza zaczyna się, gdy postanawia zaprzestać działań i akceptuje swoją sytuację, przestaje ufać sobie, władzom, zaczyna szukać winy w sobie, myśli, że może jednak zasłużył na karę i zastanawia się co mogło być przyczyną aresztowania.

Wszystkie te interpretacje pokazują nam jak paraboliczny i niejednoznaczny charakter ma "Proces" Kafki. Pozwala na rozpoznania nawet sprzeczne ze sobą. Bo obok tak poważnych odczytań, które przedstawiliśmy powyżej, możemy też pokazać inne, wskazujące na absurdalność całej fabuły. Wydaje się, że świat pokazany przez Kafkę jest światem wewnętrznie sprzecznym i ukazany w krzywym zwierciadle.

20. JÓZEF K. – Tezeusz, czy Minotaur?

Jeśli Józef K. jest Minotaurem to okazuje się, że człowiek tak naprawdę jest potworem zamkniętym w ogromnym labiryncie – pułapce Życia. Bohater nie może odnaleźć wyjścia, ponieważ labirynt został stworzony specjalnie dla niego, aby móc go w pełni kontrolować. Natomiast Tezeusz, który przychodzi, aby go zabić jest pewnego rodzaju bohaterem, który rozwiązuje problem potwornego i absurdalnego istnienia.

Jeśli Józef K. jest Tezeuszem to sam miesza się w pułapkę labiryntu, lecz ta historia nie ma dobrego zakończenia. Józef K. jako Tezeusz umiera przed samymi bramami do wyjścia. Sam wplątuje się w pułapkę labiryntu, z której już nigdy nie wyjdzie. Będąc o krok od uwolnienia umiera, “jak pies”.

21. CUDZOZIEMKA JAKO POWIEŚĆ PSYCHOANALITYCZNA

- Konstrukcja fabuły powieści oparta jest na analizie doznań i zachowań głównej bohaterki.
- Utwór przedstawia życie wewnętrzne Róży Żabczyńskiej, w dużej mierze koncentruje się na jej przeżyciach, wyobrażeniach i emocjach.
- Akcja utworu zmierza do wyjaśnienia, dlaczego bohaterka żyła w nieustannym konflikcie ze światem, czuła się samotna i nieszczęśliwa.
- Brak jest chronologii zdarzeń, co jest wynikiem zastosowania przez autorkę retrospekcji. Wspomnienia z różnych etapów życia Róży pojawiają się nieoczekiwanie, pod wpływem różnych skojarzeń, przedmiotów, dźwięków.

- W powieści współistnieją równocześnie dwie płaszczyzny czasu. Czas teraźniejszy dotyczy akcji właściwej powieści i ostatniego dnia życia Róży Żabczyńskiej. Czas przeszły związany jest ze wspomnieniami kobiety.
- Narrator trzecioosobowy opowiada wydarzenia ostatniego dnia życia bohaterki, jest obiektywny i ma dystans do świata przedstawionego.
- Narratorem jest również Róża, która subiektywnie, choć w trzeciej osobie, przedstawia swoje wspomnienia. Świat przedstawiony składa się z szeregu obrazów z przeszłości bohaterki, dzięki którym próbuje ona zrozumieć przyczyny swoich życiowych klęsk.
- Maria Kuncewiczowa zastosowała technikę mowy pozornie zależnej, zbliżonej do monologu wewnętrznego.
- Kuncewiczowa poszerza perspektywę studium psychologicznego Róży o takie aspekty jak historia, jej pochodzenie, pozycja społeczna, obyczajowość. Dzięki temu poznajemy główną bohaterkę na wielu płaszczyznach, jest ona trójwymiarowa, rzeczywista. Znamy ją od podszewki, rozumiemy jej zachowanie, chociaż jest ono złe, a czasami i okrutne. Towarzysząc jej podczas ostatniego dnia życia, obserwujemy, jak odzyskuje ona wewnętrzną równowagę, by umrzeć pogodzona z otoczeniem i samą sobą.
- Cudzoziemka, której akcja utkana jest z retrospekcji i wspomnień głównej bohaterki, przeplatającej się z rzeczywistością, ukazuje mechanizmy działania jej psychiki. Powieść jest swoistym studium psychologicznym nieszczęśliwej kobiety, niezwyklej kobiety. Róża jest nadwrażliwa, skomplikowana, skryta.

22. KONSTRUKCJA NARRACJI W CUDZOZIEMCE

Narrator trzecioosobowy opowiada wydarzenia z ostatniego dnia życia bohaterki, obiektywny, zdystansowany do świata przedstawionego.

Narrator – Róża – subiektywnie, chociaż w trzeciej osobie przedstawia wspomnienia ze swojego życia, świat przedstawiony to szereg obrazów z przeszłości Róży, dzięki którym próbuje zrozumieć przyczyny swoich życiowych klęsk (narracja personalna),

23. Opowiadania B. Schulza (*mityzacja, archetypy, oniryzm, antyurbanizm*).

Urodzony w Drohobyczu, pochodził z zasymilowanej rodziny żydowskiej.
Groteska, Mit, Literatura awangardowa, Freudyzm, Sublimacja, Kompleksy

Oniryzm – przedstawienie rzeczywistości na wzór snu i nawiązywanie w budowie utworu do reguł rządzących marzeniem sennym. Nadaje utworowi charakter tajemniczości, niejasności i wieloznaczności. [opowiadania B. Schulza, "Proces" F. Kafki (budowa świata osaczającego bohatera, niczym sen, z którego nie da się obudzić), Widzenie Księdza Piotra "Dziady")

"Sklepy cynamonowe"

- Stworzony przez pisarza świat to rzeczywistość przypominająca sen, przepełniona niezwyklejmi zjawiskami i doznaniem. Przesycony jest symbolami, przypominający labirynt, po którym błądzi główny bohater
- Warstwa fabularna opowiadań jest uboga w zdarzenia, pozbawiona jakiegokolwiek chronologii. Nie ma związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy kolejnymi zdarzeniami, co pogłębia ulotność tego świata.
- Nadrzędną rolę ogrywa w niej swoista mitologizacja dzieciństwa jako okresu szczególnie ważnego w życiu człowieka.
- « Ekspresyjny język bogaty w metafory, personifikację przedmiotów martwych i pojęć abstrakcyjnych, animizację człowieka. Muzyczność, rytmiczność, niestabilność znaczeniowa słów, które pisarz łączy w zupełnie nowe konteksty

"Ptaki" (fragm. ze zbioru "Sklepy cynamonowe")

W opowiadaniu Ptaki przedstawia Ojca jako introwertyka, silnego indywidualistę z naturą kontemplacyjną, który ginie w zderzeniu z realiami. Schulz językiem metaforyczno-symbolicznym opisuje swój świat dzieciństwa mityzując go jednocześnie. Obraz ojca jest archetypiczny, to swoisty praobraz, a więc pierwotne wyobrażenie człowieka- w tym przypadku ojca kreatora, demiurga, stwórcy.

Ojciec tworzy własną rzeczywistość, nadaje życie jest eksperymentatorem, kreatorem i pasjonatem. Stał się władcą królestwa ptaków. Jest zestawiony z Noem, gdyż dba o przetrwanie gatunków i łączy je. Rodzina nie akceptuje jego hobby.

Jego przeciwieństwem jest Adela

Ojciec	Adela
Duchowość, wrażliwość	cielesność
artyzm	Schemat kulturowy
Wytwór natury	konwenanse
kreacja	Destrukcja
Fantazja	Praktycyzm
Chaos, żywioł	Porządek
irracjonalizm	racjonalizm

Inne archetypy:

- Matka
- Matka cierpiąca (mit o Demeter i Persefonie)
- Cień (symbol dualizmu dobra i zła, oznacza zwierzęce pierwotne elementy drzemiące w naturze człowieka, uosobienie treści nieakceptowanych społecznie)
- Stary Mędrzec (duchowość, patriarchalizm, duchowy przewodnik uczący mądrości dalekiej od życiowego praktycyzmu)
- Wieczna Kobieta (piękna, zmysłowa i płodna cielesność; życiowa praktyczność i materialność)
- Animus / Anima (zbiorowe wyobrażenie cech męzczyzny / kobiety)
- Trickster (oszust, łamie społeczne zasady, sieje zamęt z powodu społecznej nienawiści do ludzi i świata lub samego pragnienia rozrywki; czasem jego efekty jego działania bywają dobre i korzystne (w symbolice chrześcijańskiej to szatan))

“Ulica Krokodyli” (część zbioru “Sklepy cynamonowe”)

Antyurbanizm – miasto sferą dehumanizacji, alienacji i anonimowości. Następuje upadek norm etycznych, wartości religijnych, tandeta wypiera kulturę. Miasto jest nieprzyjazne i groźne, to labirynt, w którym znajdują się niebezpieczne zaułki nędzy materialnej i moralnej. (Zawarty jest też w “Ludzie Bezdomni” S.Ż i “paryski bruk” w “Panu Tadeuszu” A.M.)

Ukazane przy pomocy absurdu i groteski

Miasto	Mieszkańcy
Szare, bez kolorów; zepsute; pełne fałszu; podejrzane; dwuznaczne; grzeszne; komercyjne; rządzi rutyna; iluzoryczne; nieprzewidywalne; wszechobecna tandeta, kicz; pseudonowoczesność; pogrążone w marazmie	Bez charakteru, przezroczyści; nie mają godności; lekkomyślni; stwarzają pozory poważnych; rozrzutni, pełni rozczarowania, niezgodni, niespokojni, szara masa, cyniczni, przekupni, monotonii; kobiety są fizycznie postrzegane, mają skazę, dumni

24. Eros i Thanatos w opowiadaniach J. Iwaszkiewicza Kochankowie z Marony.

Motyw Eros i Thanatos - współistnienie miłości i śmierci

Miłość u Iwaszkiewicza:

Iwaszkiewicz otwiera oczy na inny obraz miłości - na trudną miłość.

Wyrażona jest w czynach, poświęceniu i odpowiedzialności za drugiego człowieka. Jest ona częścią wielu sfer życia. Piękna, ale często trudna i wiążąca się z wieloma wyrzeczeniami. Burzy wszystkie bariery, jest ponad wszystko i nie da się jej zdefiniować. oczyszcza z win, ma funkcję terapeutyczną, pozwala zapomnieć o śmierci, samotności, motywuje do działania.

1. Geneza utworu (1960 r.):

Scenariusz Kochanków z Marony powstał w oparciu nie tylko o opowiadanie Iwaszkiewicza, ale również o Dzienniki pisarza, w których opisuje on swoją fascynację do zmarłego na gruźlicę Jerzego Bleszyńskiego. To właśnie on stał się pierwowzorem postaci Janka.

2. Świat przedstawiony w utworze:

Jest to wieś - Aleksin, na Mazowszu, nad jeziorem, bohaterowie to Ola będąca prowincjonalną nauczycielką, ma nudne ustabilizowane życie. Pojawia się Janek, który jest kuracjuszem w sanatorium „umieralni”. Pojawia się Arek, która ma złą opinię we wsi. Nawzajem się uwodzą. Arek darzy bezwzględny i absolutny uczuciem Janka, ale jest odrzucany.

3. Charakterystyka postaci:

- ❖ **Ola** – nauczycielka polskiego, jak na te czasy przystało było to zesłanie bo po studiach wysyłano do pracy gdzieś gdzie placówki źle prosperowały; nie jest zadowolona z miejsca, w którym się znajduje; jest samotna (dopiero później spotyka Janka i Arka); szuka towarzystwa i jest świadoma gry mężczyzn. W relacji z Jankiem szuka emocji i podąża za uczuciami. Obawia się, że konsekwencji nie będzie - woli cierpienie od stagnacji. Poświęca siebie - przejmuje opiekę nad Jankiem, traci pracę i mieszkanie, traci dobrą opinię. Jej miłość na początku wynika z samotności, ale jest z nim do samego końca, przejmuje opiekę nad chorym - miłość ta staje się piękną miłością pełną poświęceń. Wybiega uśmiechnięta, być może uwolniona, w stronę Arka – nie chce być samotna. Odjechał. Wcześniej miała powody by sądzić, ją podrywa, prowokuje go adoruje.
- ❖ **Janek** – wie, że umrze na gruźlicę, nie znosi litości, nie lubi poruszać tematu jego choroby. Znajduje się w sanatorium. Bardziej zwraca uwagę na własne potrzeby - egotyczny. Jest samotny. Ola na początku jest rozrywką i odskocznią, jednak później staje się dla niego iskierką nadziei – zakochuje się w niej. Wcześniej ożenił się z Basią w wyniku zakładu, w ostatniej chwili wymawia jej imię. (Ola się wtedy nie przeraża) Jest świadomy bezwzględnej miłości Arka, terroryzuje go.
- ❖ **Arek** – bardzo przywiązany do Janka, utrzymuje go oraz jest w nim zakochany. Wynajął mieszkanie Gulbińskiej, by być blisko Janka. Utrzymuje jego rodzinę. Odpycha kobiety i walczy z Olą o Janka. Pokazuje, że nie jest warta jego miłości. Od początku zachowuje się trochę dziwacznie, prowadzi interesy. Zabija rybaka za bicie Józia i z nawarstwiającej się frustracji. Próba gwałtu. Jest cyniczny, bezczelny i bezkompromisowy – tak może radzić sobie z rozpaczą wynikającą z ambiwalentnej relacji z Jankiem. W momencie śmierci Janka ucieka, widok jego śmierci jest zbyt bolesny.
- ❖ **Eufrozyna** – zafascynowana Jankiem, troskliwie się nim opiekuje. Oddaje go innej kobiecie
- ❖ **Gulbiński** - umarły za życia, nie ma między nim a żoną miłości.
- ❖ **Józio** - samotny, niechciany w domu. Ola jest dla niego nadzieją, niczym matka przejmuje nad nim opiekę, ale jest też dla niego fascynująca. Jest o nią zazdrosny i może poświęcić dla niej wszystko.
 - **Ikar** - młodość, marzyciel, brawura, bunt, tragedia marzyciela, upór. Ikar chciał uciec od ojca, surowości. Pozornie bezsensowna śmierć. Młodość zakłada błędnie, możliwość popełniania błędów. Śmierć zauważona jest przez ludzi wrażliwych, ogół jednak przechodzi obok tego obojętnie
 - **Muchomor** - Józio niszczy muchomor gdy Ola interesuje się innym mężczyzną - są piękne i toksyczne, niepotrzebne i niezbędne jednocześnie. Uczucie może wyniszczać jak muchomor, miłość jest toksyczna w obu przypadkach ale jednocześnie piękna .
 - **Marona** – kontaminacja z "Werona" i "las moreński"

	Tristan i Izolda	Romeo i Julia	Kochankowie z Marony
Początki związku	Napój miłosny - niezależne od nich	Od pierwszego wejrzenia	Od pierwszego wejrzenia/spotkanie w lesie
Legalność związku	Tristan służył u króla, którego Izolda była żoną	Pochodzą ze skłóconych rodów	Janek ma żonę
Udział w zdradzie	Izolda zdradza męża, Tristan zdradza pana	Zdrada rodziny	Janek zdradza żonę
Stosunek do otoczenia	Ukrywają się, uciekają	Plan ucieczki, tylko zaprzyjaźnione osoby	Wyrzuceni z sanatorium, z pracy
Przyczyny cierpienia	Brak akceptacji	Brak akceptacji	Świadomość nieuchronnej śmierci, rodzina Janka
Zakończenie związku	Oboje umierają	Oboje umierają	Janek umiera

Jacek Malczewski, *Thanatos*

kobieta w czerwonej szacie - śmierć; kolor czerwony – erotyzm, władza, życie, energia, alarm; ciało - ponętność i erotyzm. Śmierć jest uosobieniem życia. Sygnał o złożoności życia.

25. Pojęcia:

psychoanaliza – kierunek w psychologii XX w., wyjaśniający funkcjonowanie i rozwój osobowości człowieka działaniem nieświadomych instynktów, popędów i dążeń pozostających we wzajemnym konflikcie; także metoda diagnozowania i leczenia zaburzeń psychicznych polegająca na odkrywaniu i usuwaniu nieświadomych konfliktów emocjonalnych i kompleksów pacjenta

bergsonizm – kierunek filozoficzny, który zakłada, że podstawą poznania świata jest intuicja; **elan vital – pęd życiowy**, dzięki któremu możliwy jest dynamiczny rozwój świata; świat i człowiek podlegają ciągłemu rozwojowi, wynikającemu ze starć materii i ducha będącego źródłem energii twórczej; rzeczywistość podlega nieustannemu procesowi „stawania się”; Henri Bergson

intuicjonizm – kierunek w teorii poznania, według którego głównym sposobem poznania jest intuicja

triada heglowska – Hegel – twierdzi, że nic nie dzieje się przypadkowo; historia nie jest przypadkowa i da się przewidzieć mechanizmy jej ciągu; teza + antyteza = synteza

eros i tanatos – bogowie greccy będący kulturowymi symbolami miłości i śmierci - z jednej strony zdają się być wykluczającymi się przeciwieństwami; okazuje się jednak, iż miłość nieodłącznie spleciona jest ze śmiercią i odwrotnie. Zmaganie się tych dwóch żywiołów jest wpisane w życie człowieka

witalizm – energia życiowa, a także koncepcja filozoficzna przyjmująca istnienie w organizmach niematerialnej siły życiowej

retrospekcja – odtwarzanie w pamięci przeżyć lub zdarzeń z przeszłości; też: przeżycie lub zdarzenie odtworzone w pamięci oraz wprowadzanie do utworu literackiego lub filmu wydarzeń poprzedzających właściwą akcję; też: część utworu obejmująca takie wydarzenia

3*m – Miasto, Masa, Maszyna – kult współczesnej cywilizacji – założenie awangardy krakowskiej - manifest sztuki awangardowej

parabola – przypowieść – to utwór narracyjny, krótka opowieść, która jest ilustracją ukrytej w niej mądrości. Czyli przedstawione postacie i wydarzenia nie są tak naprawdę najważniejsze, lecz funkcjonują jako przykłady uniwersalnych praw, ukrytych przesłań. Oznacza to, że prosta, uboga fabuła jest tylko ilustracją, obrazkiem, który ukazuje głębsze treści. Właściwa interpretacja przypowieści wymaga, aby przejść od jej znaczenia dosłownego (widocznego na pierwszy rzut oka) do znaczenia ukrytego.

cechy przypowieści:

- obrazowa, prosta fabuła,
- przedstawia zdarzenia codzienne, znajome odbiorcom,
- opisuje je w sposób prosty,
- ma dwie warstwy, dwa znaczenia: zewnętrzne (bezpośrednie) – to, o którym opowiada, i ukryte, pośrednie przesłanie, głębszą naukę,
- często operuje nośną maksymą, przysłowiem wyrażającym myśl, np.: Pierwsi będą ostatnimi, a ostatni pierwszymi (Przypowieść o robotnikach w winnicy)

awangarda – z języka francuskiego oznacza „straż przednią”, akcentuje nowoczesność, odwagę i otwieranie sztuki na nowe wyzwania i nową rzeczywistość, podkreślając zarazem jej opozycję do kierunków tradycyjnych, klasycystycznych, odwołujących się do przeszłości. Awangarda zakłada cywilizację miasta (urbanizację), postęp technologiczny (industrializację) i kulturę popularną (komercjalizacja)

cechy awangardy:

- pionierstwo
- zdystansowane podejście do sztuki zastanej
- pogarda dla kanonów wytworzonych w przeszłości
- częste teoretyzowanie na temat podejmowanych działań (często, z wyjątkiem kubizmu, teorie wyprzedzały praktykę)
- traktowanie sztuki jako prekursora i animatora społecznego postępu
- czerpanie inspiracji z nauki i techniki (kubiści z teorii względności, surrealiści z psychoanalizy, futuryści z techniki)

groteska – przemieszanie porządków, sprzeczność w normalności, konieczna jest nielogiczność, wymieszane różne konwencje realizm z fantastyką, przemieszanie estetyk piękno i brzydota, służy oswojeniu z pewną kwestią, wyśmiewa, prowokuje, kostium groteskowy – mówienie o jakimś wydarzeniu tak, aby stało się bardziej przystępne dla pewnej grupy osób

antypowieść – awangardowy styl w powieści zapoczątkowany we Francji w latach 50. XX w; neguje konstrukcje tradycyjnej powieści, rezygnuje z klasycznej akcji, narracji, czasoprzestrzeni, struktury postaci, analizy psychol., obiektywnego opisu; świat przedstawiony a. jawi się takim, jakim widzi go bohater, staje się w czasie mówienia; czytelnik jest osobą poznającą rzeczywistość; a. sama dla siebie stanowi temat, krytykuje własne ujęcia, jest poezją o poezji; np. „Ferdynand”

II awangarda (lubelska) – (1927 – 1939) miejsce: Lublin, czasopismo: „Reflektor”. Najważniejsi przedstawiciele: Józef Czechowicz, Józef Łobodowski (poeta i prozaik, „O czerwonej krwi”). Poezję tej grupy cechowały wizyjność i katastrofizm

Żagaryści (awangarda krakowska) – (1931 – 1934) – miejsce: Wilno, czasopismo: „Żagary”. Najważniejsi przedstawiciele: Czesław Miłosz (autor „poematu o czasie zastygłym”), Jerzy Putrament (poeta i prozaik, „Wczoraj powrót”), Jerzy Zagórski (poeta, eseista, tłumacz, „Ostrze mostu, poemat „Przyjście wroga”, Aleksander Rynkiewicz (poeta, autor poematu „Tropiciel”). Poezję żagarystów charakteryzowały nastroje katastroficzne